

Butlletí
del
**Centre Excursionista
de Catalunya**

Any XXVIII
Núms. 279-280
Abril-Maig 1918

Redacció i Administració : Paradis, 10; Telèfon A. 4844

BARCELONA

Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya

SUMARI DELS NÚMEROS 279-280

	Pags.
Una volta a l'entorn del Mont-Perdut, per Jaume Oliveras, prev.	77
El culte de sant Jordi, per Mn. Antoni Griera . . .	99
Concurs de fotografies de la Conreria de Montalegre.	104
Allocució per a l'Aplec Excursionista de Catalunya .	106
Crònica del Centre.	109
Noves.	111
Estació meteorològica de Viella (Vall d'Aran). . .	115 i 116

Làmines:

Broto. — Torla i les parets del Mondaruego al fons. — Camí de Turieto. — El riu Ordesa i la Fraucata. — Les cases d'Ordesa. — Les graderes de Soaso. — La cascada de Soaso. — La torre de Goriz. — El cercle de Soaso i congost d'Arazas al fons, des del Grado de Soaso. — El pic d'Añisclo. — Pic de Pineta i ports del mateix nom. — Refugi de Tucarroya. — Cresta i bretxa de Tucarroya. — Panoràmica del Mont-Perdut des del Refugi de Tucarroya.

Folletí : Excursions d'en Rafel d'Amat.

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

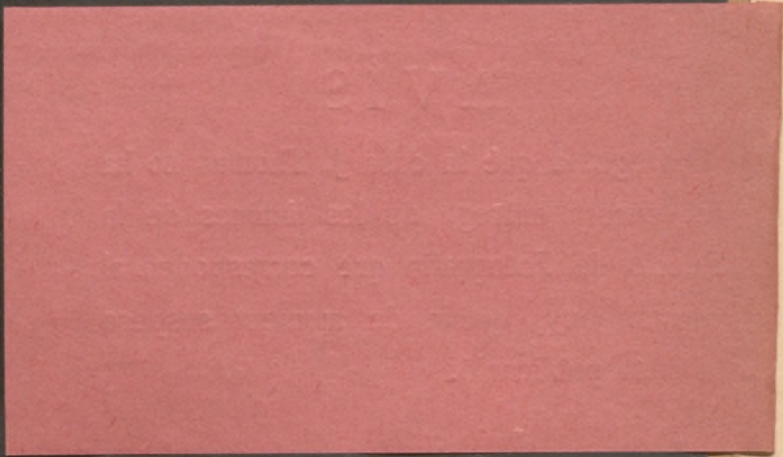
QUOTA ANUAL : 24 PESSETES

SUBSCRIPCIO AL BUTLLETÍ PAGO A LA BESTRETA

Per als no socis. 9 ptes.

A V Í S

Degut a què la casa J. Thomas no ha fet encara entrega de les làmines de la Secció de Fotografia que corresponen al present any, queda de moment suspesa la seva publicació.

Butlletí

del

Centre Excursionista de Catalunya

Una volta a l'entorn del Mont-Perdut

TRAVessant els somontanos d'Osca i Barbastro, un descobreix al nord, clars i rogencs al matí, esblaimats per la boirina durant el dia, tres pics quasi equidistants, cònics i enesprats com pallers, que s'enlairen i sobresurten a través de l'inextricable teixit de serralades que s'esbadien de la gran cadena pirenenca.

L'excursionista que els contempla d'aquest lloc estant, es sent fascinat de seguida, i vol saber-ne el nom i la situació i el camí que hi porta : les ganes de veure d'aprop aquells pitons es fan irresistibles.

« — Són *les Tres Sorores* », contesta l'habitant d'aquelles terres; i aquest nom, pronunciat amb cert majestuós respecte, evocador d'alguna llegenda medieval, vos diu tot seguit que aquells cims tenen història, i que no sou pas el primer d'ésser fascinat.

Segurament el qui ens ha parlat no sabia que *Tres Sorores* vol dir tres germanes; però l'excursionista que ho sap, comença a pensar amb l'antiguitat del nom, i es sent encara més intrigat per la llegenda que deuran tenir aquells cims.

— Fa cents i cents anys, — continua el muntanyenc —, que unes tribus del Nord, travessant les muntanyes, s'anaven estenen arreu per la nostra terra, fent-ho malbé tot : no creien en el ver Déu, i arrasaven altars i temples; vivien com salvatges, i destruïen els poblats; s'alimentaven de carn viva i malmetien els conreus. Aquí feia por de resistir-los; però, com que ho deshonraven tot, un pare que tenia tres filles, apurat, va amagar-les en el més secret de la

muntanya, i amb son fill organitzà la gent per una resistència heroica que salvà tot el país.

Els barbres no ho perdonaren : un dia vingueren d'imprevist, i el dispers fou ferest. El pare i el fill, cabdills de la resistència, moriren heroicament després de posar en lloc segur les germanes, i tot el país fou invadit.

Al cap de temps s'era fosa tota esperança; el poble vell estava dominat; les germanes havien estat trobades, i boniques que eren, cansades de resistir, s'ajupiren de bon grat al jou novell, renunciaren a la fe divina, i eren fetes esposes de tres cabdills del nou poble.

La felicitat, emperò, va durar poc temps : els tres cabdills muntaven cavalls ferotges, i anaven guerrejant sempre més lluny. A les nits fosques, les ombres sagnants del pare i del germà es presentaven a les tres germanes, i amb cara irada les tractaven d'impies, de perjures, de traïdores i males filles, i veient que ni així penedien, els llençaven una maledicció horripilant, agafaven un grapat de sang i els la rebatien per la cara.

Les tres germanes no pogueren més, i un dia que els seus marits eren a la guerra, lluny, ben lluny, elles fugiren també amb ses petites tendes, i se n'anaren al més esquerp de la muntanya per viure tan sols d'herbes i fer aspra penitència pels seus pecats.

La tradició no explica si és que la penitència no fou de cor, o si és que Déu hi volgué ajuntar un càstic temporal ben exemplar... Sols ens diu que una nit es començaren a sentir uns ferestos lladrucs, que el llamp i el tro ho caragolaven tot, que la terra tremolava com si els fonaments li fessin falla, i que, passada la nit en mig de les més grans esgarrifances, a la matinada tornava a lluir el sol i daurava tres cims cònics, enesprats així com pellers, que, cobrint les petites tendes de les tres germanes, s'enlairaven fins al cel i el veien de tota l'encontrada. « — Les *Tres sorores!* », digué, esgarrifat, tothom. I aquells tres pics quasi equidistants, cònics i enesprats que s'enlairen sobre tots els demés, porten encara avui el nom de Tres Sorores.

La muntanya dels tres cims porta també el nom de *Mont-Perdut*, ben aplicat, per cert, puix que es troba, a l'estil de la Maladetta, així com una branca arrencada violentment al tronc massís del Pireneu, i perduda entremig d'un enravessament de riberes de contràries direccions, orfes de tota llei i ritme, que deixen a un sorprès per l'arbitrarietat de sos moviments sense ordre ni concert i pel braó que porten tallant a pic serralades de roca viva, i formant així un ver laberint, del qual hom surt amb dificultat, àdhuc amb l'ajuda d'un bon mapa.

Tot i fer anys que la muntanya era ma obsessió, fins al passat istiu no em fou possible d'acostar-m'hi. Anys enrera, hi anava pel cantó de França, i el mal temps va esbullar-ho tot; altres excursions s'hi interposaren després, i no fou fins l'agost de 1917 que pogué, en part, realitzar-se el projecte. Dic en part, perquè tampoc aquest any poguérem enfilar el cim culminant de la muntanya.

Era el 5 d'agost, festa de la Verge de les Neus, que de bell matí sortíem de Barcelona en l'automòbil del Dr. Arruga, els companys que havien determinat fer l'ascensió. Tots tenien fama de menjamuntanyes, i jo anava mig arraulit entre ells. El Dr. Arruga, fort i actiu; En J. Rigol, destre en tots els esports; En S. Perdigó, de forta musculatura; i En Barrie, que sobresortia com un gegant d'entre nosaltres: tots s'havien ja menjat la muntanya sobre mapes i guies, i en parlaven així com si els en fossin familiars tots els recons. N'hi havia verament per a acovardir-se, i l'únic que m'animaava un xic era el pensar que en dos automòbils més venien cinc companys que no tenien més programa que geure mandrosament i vegetar a les ombres fresques de la Vall d'Ordesa; en últim cas, no era gens incorrecte simular un mal de cor i fer companyia als últims.

L'automòbil va a bona marxa i és abordat pels gossos de la contrada, i esfereint les gallines matineres de les pagesies i pobles que anàvem passant en visió cinematogràfica. Sant Feliu, Molins de Rei, Martorell, Esparraguera, tot just es desvetllen endiumenjats. Travessem el Bruch i la collada, i s'obre esplendorosa al davant nostre tota la comarca igualadina. Ja l'hem deixat enrera, i anem travessant congostos de terreny estèril i argilós. A la plana, lluny, s'alça un edifici de bell aire: la Universitat de Cervera. Aquella plana no és tal; pugem, baixem, travessem barrancs i fondalades, i tot d'un plegat se'ns presenta des d'un fons, obrint-se enlaire així com un anfiteatre, la ciutat de Cervera. Són les vuit del matí i és hora d'esmorzar.

L'automòbil enfila la costa esquerra, i tot seguit un xerric s'arropa a l'estrep redreçant-se allí lleugerament per oferir-nos una bona fonda.

— Ja els tenim l'esmorzar preparat, — diu ell. — La fonda és la millor de la ciutat, tots els automòbils hi paren, i ara mateix n'hi tenim dos de Barcelona. —

Els nostres companys eren allí, i ens explicaren com també el xerric havia fet irrupció en el seu automòbil, oferint-los la millor fonda de Cervera. La cosa s'explicà tot seguit: la galeria de la casa

s'obira sobre les muralles coronant la gran fondalada immediata a la ciutat. Per aquesta fondalada es desplega la carretera reial, i aviat ens crida l'atenció un automòbil que ve : sentim un crit, i veiem que el nostre xerric es tira escales avall com un coet. Corre sense perdre alè : travessarà corrents, girarà cantonades i amb un bot s'enfilarà a l'estrep d'un altre automòbil per oferir la millor fonda de Cervera.

Eren les nou quan en sortíem per emprendre ràpida carrera cap a Lleida. Proveïm de benzina, i a quarts de dotze es comença novament la carrera.

Aquesta sí que es fa interminable : anem travessant el pla de Lleida i del baix Aragó, on el sol cau aplanat abrusant-ho tot. A voltes, en què parem un moment per graduar el carburador, el sol ens deixa materialment rostits. Tot bull, i nosaltres forcem la màquina per fer-nos una mica de vent i fugir aviat d'aquella calda tropical.

Ja es pot dir que n'hem eixit. Són quarts de dues, quan arribem a Montsó, la celebrada vila de les Corts Catalanes, coronada per l'ardit castell que domina tota la plana, i dotada de vegetació ufana i agradable fresca per les aigües del Cinca. Aquest corre prop d'ella, i voreja tota la roca del castell.

Aquí pot admirar-se una població de l'Edat mitjana que poc ha variat de llavors ençà. Com a cosa moderna és interessant — i tothom ha de visitar-lo — l'Hospital de la vila, que ha instal·lat i sosté el Baró d'Eroles, el qual ha instal·lat en sa casa pròpia i cuida ell mateix una clínica, amb instrumental completíssim, de les millors d'Espanya. Si les nostres ciutats comptessin totes amb un home entusiasta i després com aquell, la nostra nació aniria al davant en el món.

A quarts de cinc sortíem de Montsó per travessar Barbastro i acostar-nos al primer margepeu de la serralada pirenenca. La gran muntanya, on s'asseuen mig adormits els pobles d'El Grado i Torres de Castro, fa de capçalera al llit nupcial en què s'abracen amorosament l'Éssera i el Cinca. Tots dos són fills de les més esquerpes muntanyes : l'un ve de la Maladetta; l'altre, de les Tres Sorores. Del bressol estant es degueren veure a través d'una immensitat de roques i cingleres i s'enamoraren l'un de l'altre.

Al revés del Noguera i el Garona, que nats en un mateix bressol se n'anaren mal avinguts cada un pel seu cantó, aquests dos feren treballs herculis per trobar-se. El primer, després de mil contorsions, s'obre entre les roques de Ventanillo un pas que fa

feresa de mirar, llençant-se amb ferotge embranzida cap a la plana de Graus. I l'altre, que ve de més lluny, quantes muntanyes haurà hagut de partir violentment en son trajecte? I àdhuc així, quan ve l'hora de realitzar el seu somni, una serra colossal els barra el pas a tots dos per tenir-los allunyats per sempre.

Res hi pogué: el Cinca tallà la descomunal barrera amb un sol cop de sabre a El Grado; l'Éssera s'hi entafurà per l'inacabable congost d'Olbena, i sortiren tots dos triomfants a celebrar ses noces a la plana. Allí, s'eixamplaren ufanosos, les muntanyes es feren enrera per donar-los amorós llit, vestint-se el ropatge de la fecunditat: la vinya i l'oliverar; les riberes s'engalanaren amb brodats de mil colors, que el sol omplí de brillants, per fer la competència als estels que s'hi reflexen a la nit, i tota la natura semblà transformar-se per celebrar l'apoteosi de la casta amor triomfant després de tantes proves.

Així és, d'atractiva, la plana on es troben l'Éssera i el Cinca; jo l'he passada de nit així com a la matinada i al cap-vespre, i en lloc he trobat com allí les nits delicioses, i les matinades brillants i les postes de sol esplèndides.

La passàrem a mitja tarda per enfilar la serra que talla el Cinca, i tornar a caure en sa ribera a l'hora que començaven a emmirallar-s'hi els estels, i s'anava il·luminant l'antiga fortalesa de l'Aïnsa, històrica capital del comtat de Sobrarbe.

D'allí anàrem a les palpentres travessant arreu paisatges fantàstics que a la llum dels nostres reflectors passaven com ombres empeses per un vèrtic furiós. A quarts de nou deixàrem Boltanya, i corrent per la Vall de Fiscal, després de travessar un congost i un petit bosc, veiem arreu, ara lluny, ara aprop, les llums de pagesies i pobles; el riu, a la nostra esquerra, ens acompanyava amb un remoreig suau que barrejava a voltes amb el d'un tro llunyà; fins que, a dos quarts de deu, quan se'ns anaven acabant les ganes de córrer més, finia també la carretera en el poble de Broto.

Ens havíem internat al cor del Pireneu; havíem corregut més de tres cents quilòmetres, afanyant-nos un bon descans. Sort n'hi hagué, perquè els trons llunyans s'anaren acostant, i al poc temps d'entrar a la posada arribaren amb un acompanyament de llamps i pluja, fent retrunyir tota la vall.

La segona jornada es desenrotllà plàcidament de Broto a Ordesa. És un petit trajecte de dues hores, i per ço no ens hi apuràrem. Prou que són interessants els contorns de Broto; els dos barris del poble units per un massís pont de pedra; les riberes de l'Ara,

que hi passa per sota, cantant alegrement i arrossegant roques colossals.

De Broto, seguint l'esquerra de l'Ara, es va en mitja hora al poble de Torla. El camí passa prop de la ribera; però aquesta es va estrenyent a mida que un avença, i llavors cal anar pujant la vertent de la muntanya; aquesta guanya un contrafort que cau a pic sobre el riu, i sobre aquest massís de roca viva s'alça tot rialler el poble de Torla, amb ses interessants cases pairals i sa església-castell que cau aplomada sobre el trencat del riu. Tot i essent de roca viva el seient del poble, aquesta està ben vestida de vegetació, i àdhuc sobre l'espadat hi pengen les branques dels arbres que neixen entre els esqueis de la roca, a una i altra part del riu. El congost és estret, quix que no és altra cosa que el contrafort de roca que tancava la vall i fou partida violentment pel riu en lluita gegantina. Els habitants del poble es posaren de part de la muntanya, i la tornaren a ajuntar enllaçant-la amb un atrevit pont, però el riu s'hi posà furiós i l'enllaç fou altra volta trencat amb violència.

La constància triomfà a desgrat de totes les violències, perquè l'home edificà novament un pont més fort al costat del vell, i el riu s'humilià acotant el cap per passar per sota, i entafurar-se després amb gran remor per dins l'estret congost.

Del poble es baixa amb cinc minuts al pont, i es travessa a l'altra part del riu. Aquest s'eixampla considerablement dins l'amfiteatre de les esquerpes muntanyes : el paisatge és gran de debò : aquella sala d'espectacles per on corre el riu quietament, tindrà uns dos quilòmetres de llargada, i l'ample hi correspon amb els camps daurats a una i altra banda. Al fons s'estreny l'ampla sala amb dos bastidors que s'alcen atrevits a cada banda; són les penyes de Duàscaro a l'esquerra, i de Lomenas a la dreta; el teló de fons és la roca colossal de Mondaruego. Dins l'immens escenari s'hi desenrotllen totes les grans apoteosis de la natura : l'Ara i l'Ordesa hi celebren ses noces amb cants d'una harmonia sempre nova, i totes les fastuositats de la creació s'hi donen cita per lluir-hi cadascuna a sa manera, i en harmònic conjunt, totes les hores del dia i de la nit, variant a cada instant en el transcurs dels temps. El migrat públic del gran teatre queda reduït al poblet de Torla. I encara per ell passa desapercebuda tota la grandiositat de la representació. És que l'home no és digne de les grandeses de Déu, o, aclaparat per elles, en fuig esfereït? Jo vaig deixar que els companys passessin endavant, fins a perdre'ls de vista. Em feia l'efecte que entrava en un gran temple, i el soroll de les cavalleries, — i

àdhuc la veu humana, tan ideal i pura, — em semblaven una sacrílega profanació. Volia passar jo sol, el cap descobert, sentint el pes de tanta grandesa.

Al fons del gran saló s'hi obren dues portes : són estretes, secretes.

Si parlant de les grans obres de la creació poguéssim usar comparacions tretes de les caricatures humanes, podríem escriure al front d'aquestes portes : *Reservat per a persones de gust*, i llavors l'iniciat que, mut d'admiració, havia contemplat l'espectacle destinat al gran públic, semblant-li que ja no es podia donar cosa més gran, no sospita ja ço que pot esperar ni què trobarà allí dins. La una porta se li obrirà per un estret congost de l'Ara cap a Bujaruelo; l'altra li obrirà la misteriosa i fantàstica vall d'Ordesa.

Entrem per aquesta : el camí és més dolent i costarut, i les sorpreses prometen també ésser més admirables. Anem enfilant la penya de Lomenas, deixant a esquerra la vall de l'Ara. El riu hi serpenteja al fons, trametent-nos, esblaimat, l'eco dels seus cants, i, sua que suaràs, anem pujant pel camí de Turieto, pedregós i costarut, com estimball d'aigües i llenyes. Sort que s'acaba aviat, enfilant en mitja horeta el llom de la serra.

Allí, l'espectacle varia tot de sobte : el caminet, menys afresat, continua pujant amunt fins a la faixa de Pelai; i àdhuc més enlaire, fins al cim de Diazas, punt culminant de la penya de Lomenas, de la qual la faixa de Pelai és un graó alterós, del qual parlarem més avant. A l'esquerra, un cingle fosc ha obligat a posar barana al camí, i al fons, per roques allisades entre verdor i escumes, salta amb gran remor el fall del Molinete. Tot està coronat per l'enorme mole del Mondaruego que té els seus peus, així com una caseta de pessebre, la borda i camps d'Andescastieto.

Tota la grandiositat de l'espectacle va desenrotllant-se ara per aquest cantó. Hem tombat a la dreta seguint l'altre vessant de la serra de Lomenas i anem seguint el camí de Turieto, ara ombrejat per un bosc espès. Les petites clarianes del bosc donen més misteri a les remors del riu i als seus capriciosos salts com als cims esquerps que coronen l'estreta vall. Aquests van projectant llurs punxes com més avancen i van sortint atrevides i redreçant-se entre la verdor de la vall el Tozal del Mallo i el Gallinero i la Fraucata, separats per grans falles l'un de l'altre. Anem avençant encara, i en aclarint el bosc, veiem a dreta sobre els nostres caps un espadat inacabable que serpentejant sobre el vessant verd es clou al lluny, darrera la Fraucata, tancant aquella vall que promet espectacles imprevistos i grans sorpreses.

El congost estret s'eixampla, el bosc s'aclareix, un pont rudimentari travessa el riu. Hem arribat a la vall d'Ordesa : un avet gegantí s'alça a l'entrada, projectant-se majestuosament sobre el marc fastuós de la Fraucata tal com si guardés l'entrada d'aquella vall misteriosa. Però travessem el pont, l'avet ens deixa el pas lliure, pugem un caminet a mà esquerra, i ens trobem de sobte a la casa d'Olivan de Viu : la Casa d'Ordesa.

La que en son principi s'anomenà Casa d'Ordesa, i no era més que una pobra cabanya, per successives transformacions s'és convertida en un confortable Xalet-Refugi, on l'excursionista troba un estatge sumament atractiu, molta netedat i servei exquisit. D'uns quants anys ençà hi ha a la vall d'Ordesa dues cases més, les de Vergés, on es troba també bon acolliment, confort, i a preu mòdic. De la casa estant, hom pot contemplar a vol d'ocell tots els atractius de la vall. A la part del nord, gairebé aplomats sobre nosaltres, s'aixequen els pitons de la serralada, partida per barrancs : el Mondaruego al ponent, el Tozal del Mallo i el Gallinero al mig, i la gran mole de la Fraucata a llevant. Entre mig d'ells salten el barranc de Carriata amb migrada quantitat d'aigua i el de Cotatuero que, portant-ne abundor, la tira amb embranzida del cim de l'espadat al fons de l'abisme.

A la part de migdia, la penya de Diazas, començant a ponent per Lomenas, s'estén sense solució de continuïtat, ondulant i atrevida com una immensa onada fins al fons de la vall a llevant, i allí es retorça encapçalant el cercle de Soaso per allargar son braç gegantí i enllaçar-lo amorosament a la cintura de la Fraucata.

El cingle de Diazas té, a mig aire, un graó que permet seguir-lo de ponent fins a llevant. És l'anomenada faixa de Pelai, que començant a Lomenas acaba al fons de Soaso i permet veure la vall de l'un cap a l'altre, des d'un elevat mirador, com altrament sols podrien recrear-s'hi les àligues.

L'una trencada, l'altra entera, les dues penyes que rodegen la vall i formen sa corona semblen parlar-se i moure's jugant voluptuosament al compàs d'un ritme desconegut : ara s'avencen, ara es fan enrera; a voltes pugem i tornen a baixar; sembla tot d'una que vulguin abraçar-se, i de cop reculen per estimar-se més. El riu ha fet la separació, i sembla que sigui ell mateix qui porta el compàs del ritme, la música del ball. Quan dóna els tons aguts, roncant en grans cascades, els cingles es separen obrint-li un ample pas. Així s'obre la vall amb la gran cascada de Soaso, i va eixamplant-se de llevant cap a ponent, mentre el riu s'estén quiet i anguileja donant

verd pasturatge al ramat de la gran pleta. Comença a remorejar, saltant de roca en roca en les grades de Soaso. A la música del riu van acostant-se altra volta les parets del cingle fins arribar a l'estret d'Arazas; allí, ell s'estimba i ronca i bufa, i les roques esfereïdes reculen i tornen a eixamplar-se florint la vall d'Ordesa en tota sa fecunda plenitud. Per esquerdes d'ambdós cingles, els cims llunyans hi aboquen la plata de ses neus, i la vall floreix arreu en mil variats colors, passant totes les games, del vermell de maduixa, que forma veres catifes, fins al blanc pur de la flor de neu que puja enlaire per penyes i canals. Les planes de la vall són arreu una catifa verda i vermella, on els boixos formen massissos artístics i capriciosos com tallats per mà de jardiner expert.

Aquestes planes porten allí el nom de *Lanas*, i la més interessant i extensa és la *Lana del Caballo*. És ella segurament el passeig més interessant que pot fer-se de la Casa d'Ordesa estant; com que es troba a la dreta del riu, cal tornar uns passos enrera, travessant el pont per on hem vingut, i, arrimats al vessant de Diazas, seguir el caminet que va riu amunt. Amb mitja horeta, hom arriba al mig de les Lanas, les quals s'estenen rodejades d'espessa fageda i brodades pels boscos en la gran plana que aquí ha format el riu. Dels cingles de Diazas hi baixen multitud de canals de dejecció, les quals, apilonant abaix el detritus amalgamat de troncs, pedres i neus, es troben en sa part alta del tot escorregudes, florint-hi l'edelweis que sempre sembla fugir de la foscor del bosc. Aquest s'estén ufanós en els espais que, abrigats per la roca, perdonen les allaus; i d'allí, atrevit, s'enfila ran de la cinglera, i àdhuc com eura trepadora se'n puja amunt aprofitant relleixos de la roca, i arriba a ombrejar la faixa de Pelai, i amunt amunt, posa sa toca negra al peu dels cims purpuris que formen la corona de la joliva vall. A l'altra part del riu, els cingles del Gallinero i Fraucata s'aixequen amb més majestat al mig del negre bosc, avençant verticalment ses torres encrespades i sos atrevits marlets. Per la colossal falla que els divideix, ja hi tira desesperada l'aigua del Cotatuero sense fer-li por l'abisme de dos cents metres que almenys té de saltar. Quan al fons, en rompent-se explota el tro de sa caiguda, fent-li de tornaveu els cingles esquerps i cantelluts, el vent recull els ecos i els escampa per tota l'encontrada on es barregen amb els murmuris del bosc, omplint-se la vall de misterioses harmonies.

Per comprendre'n tot l'atractiu cal venir a passar la migdiada en el llit d'aquestes Lanas i adormir-se a l'ombra de sos faigs. Quan hom es desperta li queda encara temps per admirar el contrast que

ofereixen aquells panys immensos de paret il·luminats pel sol ponent amb el negre del bosc on es projecten les ombres de la tarda.

I en aquella hora misteriosa, l'amic de la natura pot sentir encara impressions no mai sospitades. Que pugi ribera amunt mitja hora més, i a l'ensem que la vall es va estrenyent, el camí s'esfuma sota la vermellor de les maduixes, arbres caiguts barren sovint el pas, la flora es va fent més variada i les orquídees s'enlairen sobre les violetes i roses alpines i gerts en fruit. El bosc s'és tornat quasi manigua, i un soroll pregon ho fa retrunyir tot. És que hem arribat ben aprop de la doble cascada d'Arazas, i allí la roca s'estreny encinglerada, i ja no es passa més. El lloc més solitari, atractiu i poètic d'aquesta ribera, porta un nom ben prosaic: *Cubilar de las Vacas*. Quan aquestes a la nit no vénen a la pleta, ja sap sempre el pastor que és aquí on les trobarà. I vet-aquí la raó d'aquest nom. Com que a nosaltres no ens hi vindrien a cercar, cal que ens donem ànsia de tornar a casa, i sort que les estrelles brillen a la nit.

Aquell vespre hi hagué una discussió una mica acalorada. Calia sortir l'endemà cap al Mont-Perdut, i, de la colla dels cinc, n'hi havia dos que eren partidaris de pujar-hi directament pel camí fressat, que consisteix en fer nit a la cabana de Goriz, enfilars el cim de bon matí i tornar a dormir a la Casa d'Ordesa. En aquest projecte hi trobaven els altres l'inconvenient que de Goriz estant la pujada al cim es fa sempre anant de cara a la muntanya, i aquesta és el més lleig i avorrida que un es pugui imaginar. Ells havien llegit la relació d'un francès que sortint de Goriz havia donat la volta al Mont-Perdut, anant a dormir al refugi de Tucarroya, des d'on es frueix la vista més esplèndida sobre la gelera, la qual, altrament, no pot contemplar-se més que d'escorç de dalt estant. En canvi, els guies deien que aquesta ruta no era possible, i que en tot cas, per fer-la, calia pujar a la collada de Goriz, baixar al fons de la gorja d'Añisclo, pujar després la collada d'Añisclo per baixar a la vall de Pineta, i d'allí, escalant les parets de Pineta, anar a Tucarroya. Tot això, deien ells, suposa dues jornades llargues.

A l'últim vàrem comprendre que aquells guies no coneixien l'extrem oriental de Mont-Perdut i que, des del moment que un escriptor assegurava haver travessat dita regió sense baixar al fons de les valls, això no podia pas ésser una mentida; i com que calia de totes maneres passar una nit en una cabana malmenada, portaríem mantes, intentaríem fer el circuit, i, cas de trobar el pas barrat, ens quedaria temps per tornar a dormir a Goriz, i fer l'endemà l'as-

censió. Així s'obtingué la unanimitat, determinant portar tres homes, a fi que hi hagués bona provisió de mantes per escapar-nos d'una nit freda.

Sortírem, doncs, a punta de dia ben carregats de mantes i provisions per a dues jornades segures, i una d'eventual.

Travessem el prat d'Ordesa que està sota mateix de la casa, un petit barranc que baixa del Gallinero; un altre prat més gran, anomenat Lana de Estato, que té en son extrem una abundant font ferruginosa nomenada Fuente Roja a causa del color intens amb què tenyeix la terra; i deixant tot seguit el camí que se'n puja a Cotatuero, passem per sobre pedres entre mig d'una salzereda el barranc cabalós que baixa de dit cingle. El camí va fent-se cada moment més interessant : el bosc és atapaït, i es sent sempre a la dreta la remor del riu harmònicament combinada amb la del gran salt de Cotatuero. Per les clarianes del bosc es contempla l'exuberant vegetació dels vessants baixos de Diazas, i les despulles de ses canals de dejecció, totes proveïdes a baix de grans congestes. De tant en tant hi ha clarianes que són una runa, un camp de batalla, amb els cadàvers insepulcs de multitud d'arbres : són les destroces d'alguna allau que s'ha desviat de son curs normal aniquilant tot ço que li feia nosa fins arribar al fons.

El camí va enfilant seguit en sa part baixa el vessant de la Fraucata : el riu s'acosta, i son llit va estrenyent-se més. El soroll dels falls va omplint-ho tot, fins que es troba la més gran de totes. Som a l'indret del Cubilar de las Vacas, i una mica més amunt salta la cascada d'Arazas, la més interessant que forma el riu en aquesta vall, i una de les més importants del Pireneu si un vol fer alguna contorsió per poder-la contemplar en tota sa grandiositat. El riu ha foradat la roca i es tira avall com a dintre un pou : en caient ha format un gorg dintre un replà de la roca, i hi corre uns metres fins a rebatre's cap al fons del abís per una xemeneia, oberta també a través de la penya. El soroll és aixordador i el polsim d'aigua s'aixeca en l'aire, i cau com una rosada per tots els contorns segons l'impuls del vent, donant a la vegetació del voltant una varietat i ufana ben sorprenent sobre la roca viva : un no sap pas si aquelles plantes s'alimenten per l'arrel o pel fullatge.

Pugem uns metres més, i ens sorprendrà un fenomen extranyísim. De la vegetació més exuberant, passarem tot d'un plegat a una regió on no hi creix ni un arbre. Una estribació de la Fraucata avença son llom de roca sobre la vall estreta i queda sospesa en l'aire del camí, dalt dels nostres caps, formant la llarga Cova del Freixinal.

No som més que a 1,664 metres d'alçada, i àdhuc les freixes que han donat son nom a la cova van morint-se per inanició. Serà l'alè de les neus del Mont-Perdut que comencen de seguida a descobrir-se, ço que imposa un canvi tan ràpid? El fet és que tota vegetació arbòrica resta migrada, o desapareix del tot en aquesta regió.

El riu que passava pregon a l'indret de la Cova del Freixinal, va enlairant-se gradualment. Els estrats de roca sedimentària apareixen completament descarnats en llurs diferents gruixàries, i el corrent de l'aigua sembla que trobi un joc atractiu, tirant-se escala avall, a voltes apilada, a voltes escampada, cantant i rient sempre. Passarem un quart llarg per aquesta regió en què el riu pujarà escassament un centenar de metres, però sempre saltant de grau en grau. Els graons d'aquesta escala varien capriciosament d'alçada, havent-n'hi algun que ni baixarà de cinc metres.

Deixada la Cova del Freixinal, es travessa molt aviat el barranc del mateix nom que baixa de la Fraucata, estimbant-se també per les roques abançalades; i, passada la regió de les Grades de Soaso, s'arriba al cercle del mateix nom, en el fons del qual s'ajunta la gran cinglera de Diazas amb les últimes estribacions de la Fraucata, tancant un espai d'uns dos quilòmetres quadrats que un temps hauria estat estany, i avui és planúria herbada que travessa el riu serpentejant amb gran quietud.

Cal cercar un pas per sobre les pedres, en el lloc que el riu s'eixampla més, per anar a l'altra part, i deixant a la dreta la petita cabanya de Soaso, refugi dels pastors de la vall, cercar el grau que es troba a fons. Aquest grau és fàcil de trobar: al fons esquerre s'estimba amb gran feresa la cascada de Soaso, que porta les aigües de la part occidental del Mont-Perdut, i de l'oriental de la Fraucata i pic Descarregador. Més a la dreta, seguint el cingle, apareix un estimball de terres alevades, desprendiment d'alguna allau antiga. El desprendiment és tan visible, que inclús ha quedat dalt al cingle una gran cova, degotant encara l'aigua que degué estovar les penyes. Pujant per aquest munt de runes alevades s'arriba a la roca viva i es troben els senyals que amb pintura negra s'hi feren no fa gaire temps per guiar a l'excursionista en aquell pas, que per cert no té res de fàcil, i obliga a fer una gimnàstica gens agradable si un gira la vista enrera. Pels excursionistes que baixen de dalt, el pas és indicat per unes sagetes negres pintades sobre la roca, i un munt de pedres aixecat al costat de la cova, a l'indret mateix del baixador. En passant per aquí, farà bé l'excursionista d'acostar-se a la gran cascada, puix val la pena de veure-la d'aprop.

BROTO

p. 81

TORLA I LES PARETS DEL MONDARUEGO AL FONTS

p. 82

CAMÍ DE TURIETO

p. 83

EL RIU ORDESA I LA FRAUCATA

p. 84

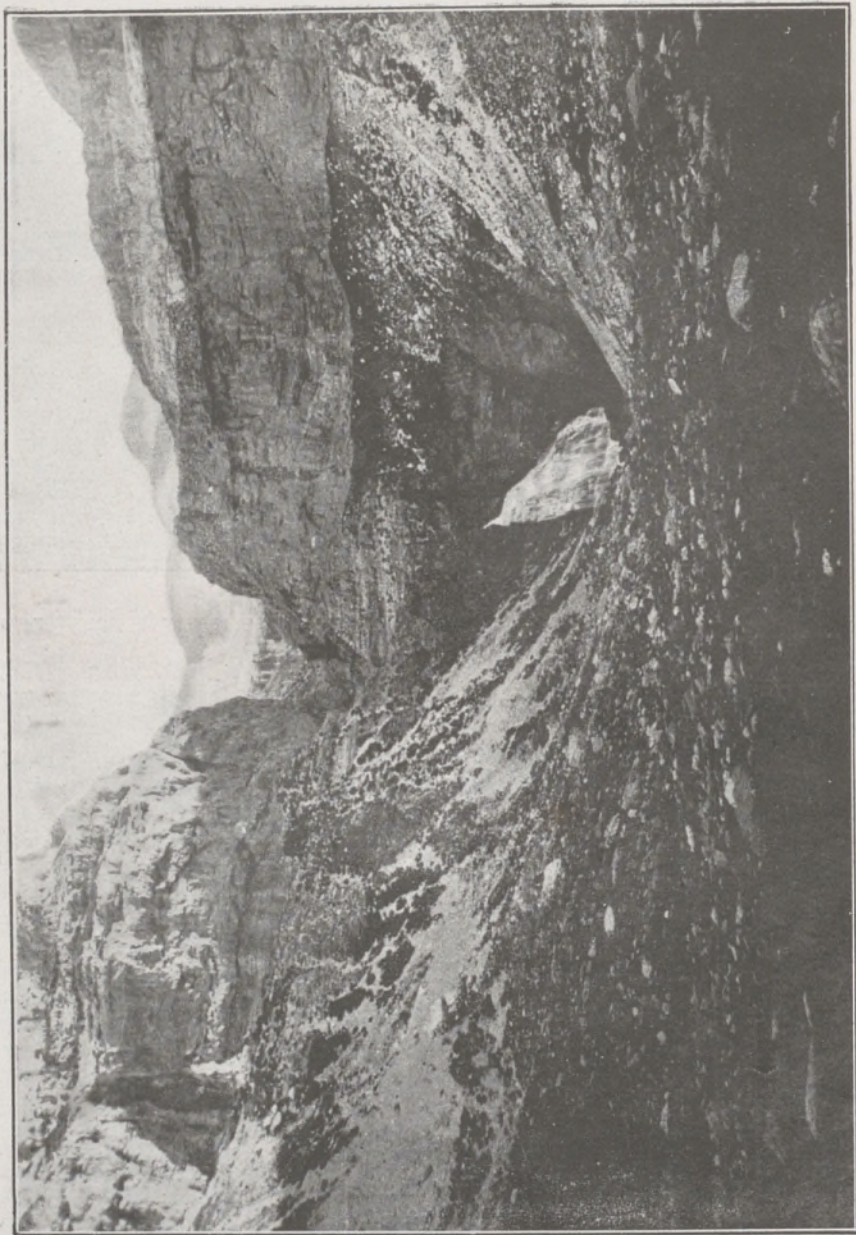
LES CASES D'ORDESA

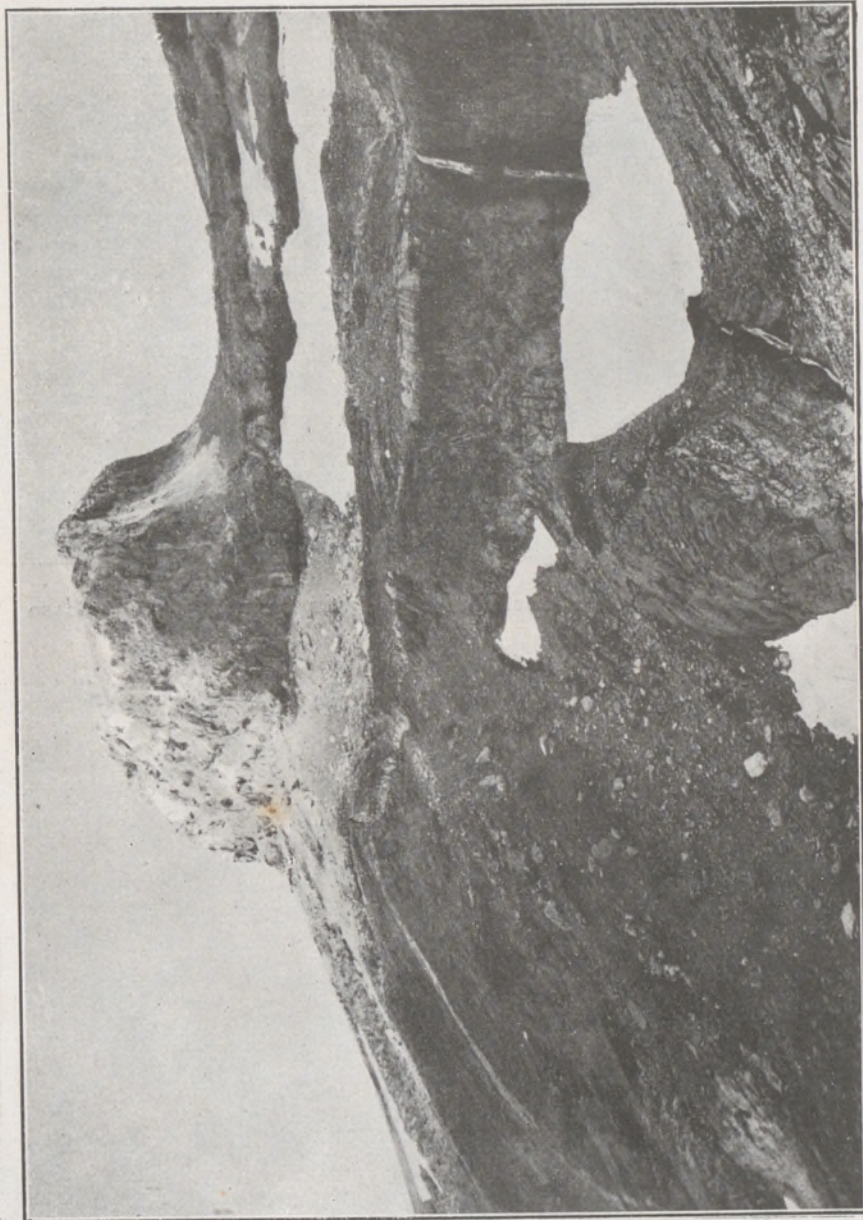
p. 84

LES GRADERES DE SOASO

p. 88

LA TORRE DE GORIZ

EL CERCLE DE SOASO I CONGOST D'ARAZAS AL FONS, DES DEL GRADO DE SOASO

p. 89

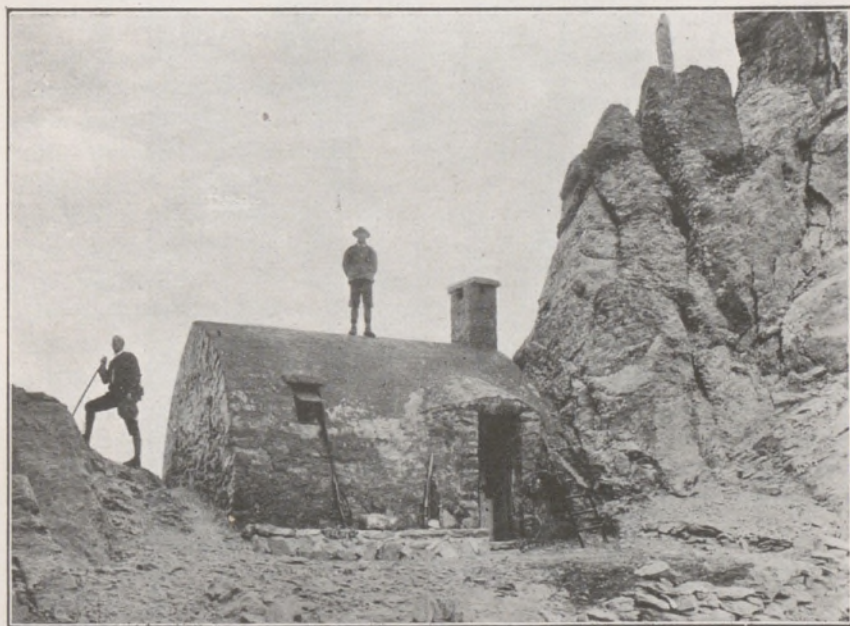
EL PIC D'AÑISCLO

p. 91

PIC DE PINETA I PORTS DEL MATEIX NOM

p. 95

REFUGI DE TUCARROYA

p. 96

LAM. XXVI

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

P 96

CRESTA I BRETXA DE TUCARROYA

Segles enrera tindria, segurament, el doble de l'alçària d'avui. De molt lluny s'ha anat ella menjant la roca de son llit, obrint i enfondint un estret congost ans de tirar-se al precipici. Per dintre aquest entafurat i com si sortís al balcó, pren la vista de la vall tirant-s'hi sense por; baixa uns metres, i llavors s'esbadia lliscant per una roca cònica i agafant la forma d'un ventall gegantí. Qui podria dir-nos si segles a venir aquest corrent d'aigua s'haurà menjat ja tota la roca de son llit i podrà sortir a la plana sense trencar-se el cap?

Arribant dalt del cingle, cal seguir a l'esquerra ran mateix fins al nivell del fall. Allí es trobarà un pas per pujar un nou grau que ens el tancava, i així, fent contorsions, es van guanyant aquestes graderies que són el seient majestuós de la gran muntanya.

Per aquest cantó ella se'ns presenta vestida com una pagesa de l'estament més pobre i més humil: un trajo gris de pedra esmicolada, apedaçat toscament amb trossos de tela blanca, mal tallada i esfilagarçada. Sembla talment que el sol abrusador s'hagi begut tots els colors: ell hi toca tot el dia, i mai el blanc de la neu pot treure brillantor.

A les vuit arribem a la pleta de Goriz. Feia tres hores que havíem sortit d'Ordesa sense repòs ni refugi, i amb molts prec aconseguírem que el Dr. Arruga, l'higienista de la colla, ens permetés esmorzar aquí, aprofitant un dipòsit d'aigua pluvial detinguda en un recipient de roca.

La pleta de Goriz és un petit barranc, resguardat pel mur d'una graonada per servir de llit al ramat dels contorns. El pastor passa les nits i les diades de tempestat dintre una petita cova que forma el mur de roca. En aquesta cabana, infecta i desabrigada, solen fer-hi nit els excursionistes que d'Ordesa puguen al Mont-Perdut. És una nit de torment la que s'hi sol passar, perquè, per damunt de totes ses males condicions, té la d'ésser extremadament freda, puix està a l'alçada de 2,300 m.; i no hi ha un bri d'herba en tota la contrada.

De la cabana estant, la vista s'estén per sobre la vall de Soaso i Ordesa, apareixent al llarg a gran altura el camí de la faixa de Pelai. Els cims d'aquestes cingleres són el més humil i prosaic que hom es pugui imaginar. Els pics tan superbs de Diazas i la Fraucata fan l'efecte ridícol d'un gegant amb gorra de cop. És així com sobre una plana calzinada i erma que aixequen llur cap pelat com una petita onada damunt una mar tranquil·la. La vall d'Ordesa sembla un petit oasi de verdor obert per una rella gegantina a través d'aquest Sahara abrusat pel sol.

Ni la petita ribera de Goriz que s'obre entre nosaltres i els pics

de la Fraucata i Descarregador, s'escapa de la maledicció que sembla esterilitzar totes aquestes altures. L'aigua de les neus eternes que davallen del Corral Ciego, anomenat pels francesos Casc de Marboré..., i vessants occidentals de les Tres Sorores, no aconsegueix donar vida més que a migrats herbeis. És, en canvi, interessant el coronament d'aquesta ribera des del Casc de Roland fins al cim del Cilindre.

Cap al cantó de llevant s'obre la collada de Goriz, que baixa després precipitadament al fons de la vall d'Añisclo. Tot hi és desolat, però no amb la desolació grandiosa d'altres llocs del Pireneu que deixen l'home aclaparat sota el pes d'una natura ferrenya i menaçant; res d'això; aquí ha passat la mort arrasant-ho tot, fins a pulveritzar les pedres.

Únicament girant la vista a l'esquerra, enlaire, ha restat un gegant sense aterrar. És la Torre de Goriz que encara aixeca atrevida son crani pelat i arrodonit. Fa l'efecte d'una fortalesa antiga que es va derruïnt, però a la qual resten encara forces per aguantar i servir d'estrep a una colossal muralla que, àdhuc descarnada en sos fonaments, aguanta la mola del Mont-Perdut, i prolongant-se cap a l'est va rodejant així com si fos la faixa del gegant. Sota la muralla hi corre un ample replà atalussat, portant en sa falda les neus que la mar hi aboca. Al costat de la torre, el mur és atacat per un corrent d'aigua impetuosa que ha obert una gran fondalada menjant-se els fonaments del mur, i obrint-hi gairebé una bretxa; però la muralla es conserva ferma, i és fàcil que trigui anys a cedir. Com que la fondalada recull neus abundants, l'aigua té d'abaixar el cap passant per sota d'elles: la neu mare de l'aigua no es deixa pas trepitjat per ella; a nosaltres, en canvi, ens dóna un ample pont.

Travessem la fondalada després del Coll de Goriz, i anem a enfilat el replà de sota la muralla. És aquest el replà el qual suposem que ens permetrà donar la volta al Mont-Perdut, contra l'opinió dels nostres guies, que ens diuen farà falla sobre la gorja d'Añisclo.

No fou així, per sort, car no era pas aquest el pas seguit pel francès, de qui havia parlat el nostre company. Posteriorment, llegida sa ressenya, trobem que l'Henric Brulle seguí el mateix camí el 16 d'agost de 1892, després de pujar amb En Celestí Passet la Torre de Goriz. Però ells deixaren el replà escalant la muralla per una cisura, puix la intenció llur era pujar el pic que forma a l'est l'última estribació del Mont-Perdut, i que té uns tres mil metres d'alçada. Guanyat aquell pic, travessaren el glacier de Ramond, anant a Tucarroya per l'aresta nord-est del Mont-Perdut; aresta que, un cop vista, no aconsellaria a ningú passar-la, sobretot a la tarda.

A l'indret d'aquella cisura es descobreix en direcció sud el fons de la gorja d'Añisclo. Una nuvolada negra ho embolcallava tot, deixant aquell congost interminable, negre com una gola d'infern. I la nuvolada se'n pujava amunt fins al cim del Mont-Perdut, i a voltes s'arrossegava embolcallant-nos del tot. Els guies anaven dient que en donar la volta cap al nord ens trobaríem tancats per les parets d'Añisclo que pujaven a pic, i tot ens feia perdre les esperances de reeixir en la nostra empresa.

Però anàrem enrondant la muntanya, i el mur i el replà continuaven sempre. Un vent de migdia pujava furient, i ben aviat escombrà la boira, permetent-nos veure enfront, altiu i descarnat, el pic d'Añisclo i la gran collada, llarga d'un quilòmetre, que fa de capçalera a l'esquerpa vall. Havíem triomfat? No era encara possible assegurar-ho. Les parets d'Añisclo s'enlairen allí desmesuradament, i així com si aixequessin el replà que ens aguanta, aquest puja també. La boira encara ho tapa tot al davant nostre, i anem a les palpentos.

Mentre el vent anava fent sa feina empaitant la boira, el replà fineix, i ve la paret dreta. Els davanters miren, embolcallats pel núvol, si troben relleixos per passar: jo, més prudent, enfilo un barranc ple de runes de muntanya i assoleixo per allí escalar el cim de la paret, veient-me els companys endavant, puix també havien trobat pas.

La victòria semblava assegurada; la boira s'anava disolent; i l'aspecte del cim de la muralla era d'una grandiositat esfereïdora. Adhuc no reeixint de l'empresa, em donava per ben pagat.

A llevant sortia amb ses capes superposades i doblegades l'altiu pic d'Añisclo. Moltes de ses capes és evident que travessant l'abisme que ens separa, continuaven en el terreny que ens serveix d'escambell: sobretot de la més característica, la coberta de gres paràsita que té al cim, se'n troben en aquest cantó rastres evidents. Darrera aquest primer terme apareixen, amb onades successives i sempre més, una infinitat de pics i valls trencades, enquadrades a l'últim pel Posets que vetlla la Maladetta, i les crestes desertes del Cotiella. Al nord s'obre tota l'ampla conca de Pineta, negra de vegetació, i blanca de neus i de cascades: es divideix allí amb dues branques: la una ampla i ondulada; l'altra, esquerpa i socollosa, encapçalada per parets de més d'un miler de metres, de les quals nosaltres no en veiem més que el coronament: són les més esquerpes parets del Pineta que formen el cercle del mateix nom, i recullen en son fons, així com dins un calze, les aigües del Mont-Perdut. Aquesta branca

ja cau gairebé completament a l'est, i, a primer terme, ens tapa la vista completa el graó que hem anat seguint, i que torna a abaixar-se precipitadament. Unides les dues branques prenen la direcció est, i, llarga d'uns vint quilòmetres, tenim enfront la vall de Pineta, plana i emboscada en sa part fonda, amb sorrals on inacabablement serpentegen, s'emmirallen i dormen les aigües pures del Cinca. Ja els vagarà de trencar-se el cap i treballar, quan en arribar a Bielsa es tombin cap al sud, formant un angle recte. Sembla talment que reposin i es pentinin després de saltar escabellades les encinglerades parets de son primitiu bressol.

L'espectacle no podia ésser més grandios, i altra volta vàreig restar enrera, fins a perdre de vista els companys davanters.

En despertant-me del somni, calgué seguir la pendent en gran decliu, fina i allisada, de la nostra cornisa surplombada sempre pel graó trencat de dalt. D'aquesta muralla en baixen detritus del gran cim : aigües i neus, pedres i roques. Cal passar ben arrimats al mur, o hi ha risc d'ésser pulveritzats. Aquí un ruixim suau, allà un gran fall, per sobre nostre passen com podrien passar-hi les pluges de terra i pedregam.

Cal contornejar molt, fins a guanyar l'estrep que s'avença, formant el Coll d'Añisclo. Quan muntant ben enlaire del coll aquest estreb, hom gira la vista enrera, resta esborronat : a distància, les parets d'Añisclo s'enlairen a pic, sense deixar veure encara llur fonament, abismats; i al cim d'elles, apareix aquella cornisa atalusada que sembla un pas d'isarts : les neus i terres s'hi aguanten amb prou feines, i en molts indrets, és neta i brillant per la tènue capa de gel que s'hi forma del plugim de dalt. Pugem enlaire sobre l'estrep del Coll d'Añisclo, permetent-nos veure les grans muralles que gradualment van enfilant-se a la nostra esquerra, sostenint la cúpula de la gran portalada. Comença a veure's a ponent enfront el cercle glaciari que sostenen amb gran força les parets de Pineta, surt al mig la bretxa de Tucarroya; però hem de travessar, per alt o per mig aire, una bressolada plena de neu que aboca més avall al cim d'altres parets. Tot és erm i desolat; mes, aquí sí que és la desolació sublim d'un món que s'enderroca, però cridant amb fúria i amb protestes irades de la vida que vol reviscolar. No és un malalt que es mor; és un gegant que els elements ataquen i assassinen mentre ell forceja, protesta, es recargola i, altiu, els maleeix.

Travessem la fondalada i sortim a un altre contrafort de penya viva. Aquesta, a dalt, és plana i descarnada : són ossos que apareixen, menjada ja la carn. Més enllà, cau aplomada sobre l'abisme

de Pineta. Quant durarà aquest contrafort? El passem molt endins, i tot i així, trobem en tota sa amplària una esquerda ampla d'un metre que s'enfondeix a perdre's de vista. Una roca que caigui, l'aigua que allí es geli, la tiraran al fons. Quan ella caigui, els fonaments del temple tremolaran de por, la terra tota es commourà esfereïda, i tot el Pireneu sentirà el tro de la caiguda. Jo volia dinar en aquell lloc; però tirem avant, puix no hi ha aigua, i àdhuc sembla que l'esfereïment de ço que potser trigarà segles a venir, ens faria passar la gana.

Per tots aquests llocs de la collada d'Añisclo estant, és escalable la fortalesa en certs indrets. Per aquí hi pujà Ramond en 1802; per aquí hi pujà més tard el comte Russell. El primer donà nom a un dels cims; el segon batejà la terrassa que tenim sobre amb el nom de Bella-Vista. Bella i sublim té d'ésser de debò, si ja la nostra deixa aclaparat per sa grandesa.

Ara se'ns ha acabat la graonada. Tota s'és estimbada röstos avall fent pas a la de sobre per a quan li toqui el torn. Els llocs per on hom pot enfilars l'alçària no són pas altra cosa que portells oberts pel picot destructor dels elements en el gran mur d'aguant. Del que nosaltres seguïem no en queda sinó un petit reste que encara ens intercepta la vista completa de les parets de Pineta. Sembla la fita artificial del camí a seguir: és una agulla o dent que s'aixeca agosarada i tota calcinada, esquerdada, decrepita i esgrogueïda. Oh, com es burla de tots els elements!

A falta de cornisa, anem travessant el talús que penja follament avall; deixem a dreta l'agulla redreçada, tenint a esquerra, enlaire, el murallam dels cims, i llavors és quan se'ns presenta nu en tota sa sublim bellesa el mur espadat de Pineta.

A l'esquerra, sota els peus del gegant que ens deixa veure tan sols la fimbria blanca de sa folgada túnica, s'obre el cercle gelat del Mont-Perdut; ses terres i ses neus treuen el cap al cim de la muntanya; i allí, tot derretint-se, es barregen, rodolen, i es tiren dalt baix. Són plors, xiscles i brams les queixes d'aquesta aigua que, tan de temps empresonada, quan té la llibertat no sap que fer-ne sinó tirar-se suïcida a l'abisme que l'ha de triturar. I com té tanta fallera, i hi va amb tanta alegria, que no en té prou encara d'un balcó pel capgirell, sinó que cerca totes les gàrgoles del mur per fer el salt mortal, així com boja, queixant-se amb brams horribles quan ja no hi ha remei, però maleïnt el cingle que així l'ha destroçada i donant-li cops furiosos sense cansar-se mai, assoleix arrodonir les puntes del llit de ses caigudes, i pot arribar al fons, refent-se com si

res. Allí es compon, i, tota compungida, abeura el fons estèril que li ha donat son llit, i el vesteix de flors i de verdor, fent que fins atregui tots els éssers vivents; la papallona i l'abella, l'ocell gentil, la daina esquarpa, i àdhuc l'home, hi vénen a fer niu.

Després del cercle de Gavarnie, cal visitar el de Pineta per trobar-lo més bell. Les cascades que li cauen baixen d'un miler de metres d'alçada; el cercle és a uns 1,500; i els cims que el coronen, no baixen de 3,000. les canals que no duen aigua, la tenen en estat sòlid de dalt baix, i la vista no hi sap trobar la diferència: l'aigua sòlida i la líquida tenen la mateixa immaculada blancor.

El cercle és dominat a migdia pel Mont-Perdut; i ses estribacions a ponent i nord, per una interminable crestallera o mur emmarletat, sobresortint en mig de ses agulles el pic de Pineta que els francesos anomenen d'Estaubé, per coronar la seva vall que porta dit nom. A llevant és on es troba l'única obertura que baixa per dins d'altres parets cap a Bielsa, que és el punt més a propòsit per fer l'excursió al desconegut cercle.

Tot i semblant completament impracticables les canals i parets que a ponent té el cercle, elles, no obstant, poden enfilar-se (passos d'isart, havent-hi tres ports que el comuniquen amb la veïna vall francesa d'Estaubé, i un pas per pujar al cercle del Mont-Perdut). Amb la vall o cercle d'Estaubé hi comuniquen el Port Vell i el Port de la Canal, molt poc practicables; i el Port de Pineta, que s'obre al costat del pic, i és el millor de tots.

Tan grandíols espectacle demanava forçosament un atur detingut; però com que al nivell de l'agulla de què parlàrem abans no hi ha una gota d'aigua, tiràrem avant fins a trobar-ne.

Al nostre nivell, les parets que aguanten la terrassa del Mont-Perdut i sa gelera són extremadament dretes i difícils d'escalar. No hi havia més remei que baixar a un petit graó ple de congestes que aguanta la primera embranzida dels grans falls. Dos són els que hi reboten de cap; una tercera es llença més enllà, partint-se entre les roques. De dalt estant jutjàrem pràctic passar les dues primeres que en el graó tenien un pont de neu; i enfilant després, abans de la tercera, semblava haver-hi més amunt una petita cornisa practicable que ens portaria junt al doll de la cascada del mig; i d'allí amunt per a una o altra banda.

Ens estimàrem, doncs, literalment, cap al petit planell, puix el terreny no permet altra cosa, i trobant una petita font hi férem parada per dinar i agafar forces. Eren les dues de la tarda, i de les nou que no havíem parat, passant engúnies interminables, fins

ara que ja veiem el fi de la nostra ruta, i que tot lo més podia estar unes dues hores lluny.

Per això férem llarga parada. Eren les quatre, quan empeníem novament la ruta anant a passar els ponts. Ells eren fermes encara, i els passàrem sense por, enfilant per un aglavat la costa. La tercera cascada es rompia allí el costat, i el terratrèmol era espantós, arrasant-ho tot la pluja. Trobem la cornisa que ens dóna el pas tot just hi arribem per ella a la cascada del mig, tot just al punt on fa ella el salt mortal, tirant-se al fons d'un pou de roca i de neu. Aquella gola té una llum verdosa i negra que fa feredat. L'aigua, rebotent enlaire, hi ha obert una petita finestra que ho mig il·lumina sinistrament, i es torna a ficar de seguida sota del blanc sudari. És que s'ha tirat, morta, al fons d'aquella tomba? No, que en torna a sortir cantant alegre com si res hagués passat.

Passat saltant el corrent, quatre gambades ens posaren a dalt de la terrassa, i el Mont-Perdut començà a mostrar-nos en sa falda aquell desfet de cingles i de gels.

La muralla termenal de la gelera del Mont-Perdut és de les més interessants i característiques. Ella porta tot el pes dels gels que baixen amb irresistible pressió, i com el riu quan salta per la roca obre a sos peus un ample gorg, així el riu del gel ha enfondit tot el terreny de baix tirant molt més enllà ses runes i desferra que formen ara el mur o millor dit muntanya que aguanta tot el pes del gel, estrebant-lo fortament.

Sobre la neu d'aquesta fondalada hi ha candis blocs dispersos ençà i enllà. Són les bales que tira el gegant; quan una d'elles baixa, el que trobés a sota seria esmicolat. Un espetec enlaire fa retronir la serra, i correm a enlairar-nos pels vessants del mur. Les detonacions es repeteixen prolongant llur remor i hom sent que cauen desferres de gelera, no essent possible veure-ho per més que mirem molt. Aquest estimbament de bloc gelat és la joguina de totes les tardes de sol, però és més fàcil veure-se'ls a sobre si un s'hi arrisca, que no pas veure'ls baixar, blancs com són, corrent com una sageta per sobre d'aquells llençols tan blancs com ells.

Passant-hi al matí, quan tot és gelat i endurit com la mateixa penya, no hi ha cap perill; com no n'hi ha cap tampoc, si un s'enfila pel munt de runa que a sos peus ha aixecat la gran gelera.

Aquest mur es va enlairant, i aviat, de son llom estant, podem contemplar el quadre grandíós que ofereix aquell cercle on, fora del desmoronament que ens hi ha donat entrada, que d'allí simula una ampla finestra per on veiem el món, no es veu res més que neus i

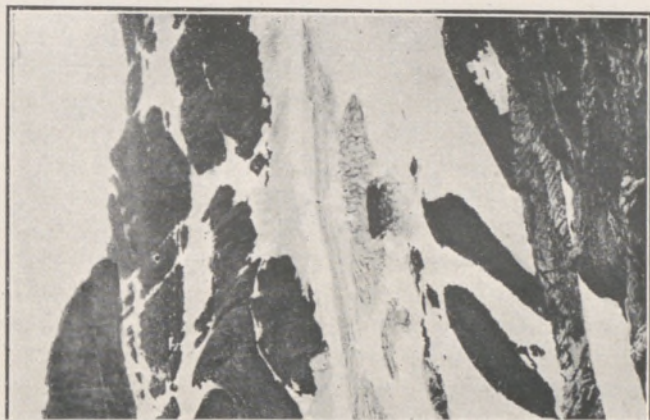
glaços i roques ferrenyes i amenaçants. Al centre, tot és un mar de neu, i d'esculls, que surten entre mig, amb formes abigarrades d'animals fabulosos, bruixots o monstres apocalíptics.

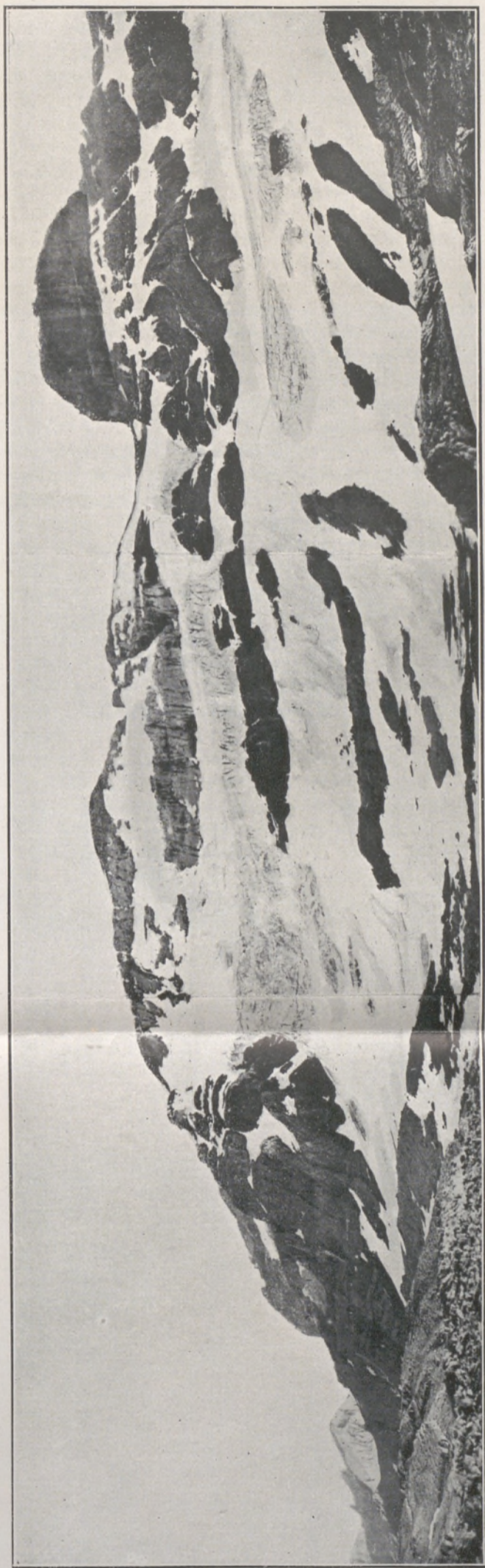
Al migdia s'hi aixeca l'altiu Mont-Perdut, que cobreix el cim de Ramond; seguint la direcció de ponent s'abaixa la serralada sempre blanca, per enfilarse alhora com si formés un gran campanar en el Cilindre. Continua després enlairant-se fins a junyir-se a la cadena central a l'indret del Pic de Marboré que corona ja el cercle de Gavarnie. D'allí baixa dreta la cadena axial del Pireneu, tantant-nos tota la part nord amb son massiu espadat que trenquen sols algunes canals penjades i punxagudes dents. Aquesta crestallera, que ve de ponent cap a llevant, es gira tot de sobte al cim de Pineta, formant angle cap al nord, amb un entortolligament de serres nuades que tot sembla trastornat. Per aquest cantó res de neus: la serra s'enfila nua i descarnada, i el desnivell ferotge i els vents que sempre hi passen fan caure neus i pedres que no hi troben cap aguant. Així i tot, jo no he vist massiu de roca de més solemnia bellesa que aquesta: bellesa i vellesa, perquè aquestes són roques primitives que compten els anys per segles, i és per ells cada segle com en la nostra vida un instant.

Ja arribem sota la bretxa que té el negre refugi de Tucarroya al cim; però, entre mig, hi tenim el llac gelat; i la neu que el cobreix, no ens sostindria, i àdhuc hi ha llargues clapes on l'aigua ja s'hi veu. Fenomen curiós el d'aquesta aigua desgelada que té son solatge blanc com flocs de llana. I és que on no hi ha icebergs assobre, és que la capa de neu gelada, estrebada entre les roques que ja no deuen guardar gens de calòric, es queda assota, fent jaç al líquid. Per ço aquesta aigua sol estar sempre a 0°.

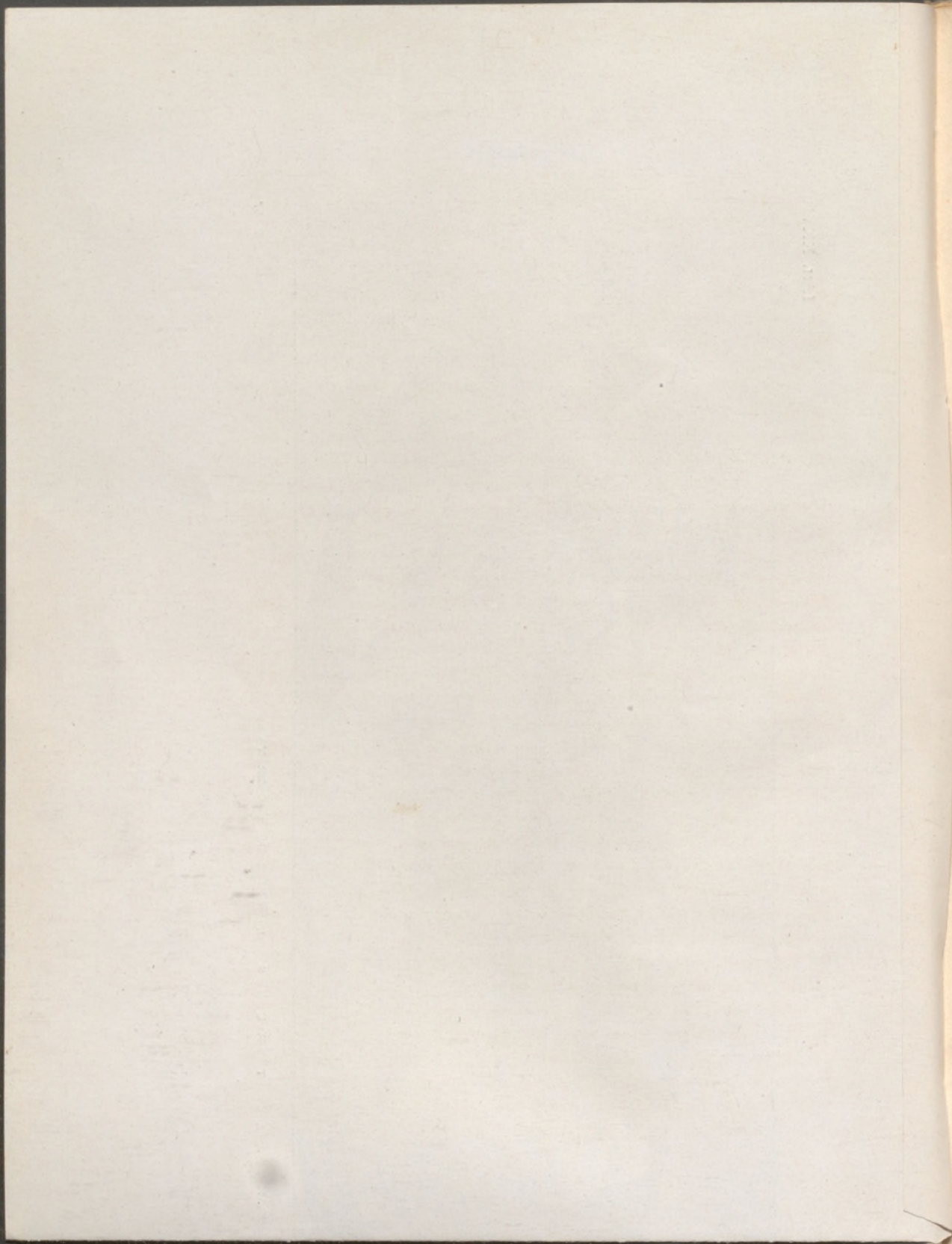
Hem de fer una ampla contorsió, puix el llac és extens i allargat en el mateix sentit de la crestallera de roca. Fem, doncs, aquesta volta, i enfilant la dreta canal abans de les sis, arribem al fi de la jornada.

El refugi de Tucarroya porta el nom de l'anomenat excursionista Lourde-Rocheblave. El construï el Club Alpí francès per facilitar l'ascensió al Mont-Perdut, que d'aquest lloc estant té son més atractiu mirador. Crec que difícilment poden trobar-se al Pireneu, i àdhuc al món enter, vistes més grandioses que aquesta. La cabana està edificada sobre una osca de la cresta que té una canal redreçada a nord i a sud. Per la part sud, ja hem vist com s'hi pujava. Per la part nord s'ha de venir pel cercle d'Estaubé, i allí enfilant la redreçada canal de Tucarroya, que és plena de gel de dalt a baix. Els que hi

PANORÁMICA DEL MONT-PERDUT DES DEL REFUGI DE TUCARROYA

passen tenen prohibit relliscar sots pena d'ésser esmicolats un miler de metres al fons de la canal. Del cim estant es veu, al fons, el cercle i el pic redreçat de Pineta, el qual el separa de dita vall; les roques d'aquest cantó no desdiuen gens de l'altre. L'obra del refugi és de sòlida mamposteria : dues parets dretes i volta de canó. Les portes són de ferro, i tot l'edifici es rejuntat amb quitrà. Deu persones hi poden dormir còmodament; i si la llar és encesa, s'hi passa la nit bé. Tenint per pedestal una roca que s'enlaira sobre mateix del refugi, hi ha una imatge de la Verge de Lourdes.

El majestuós espectacle que es descobreix del cim d'aquestes roques sobrepuja tot ço que hom pugui pensar ni imaginar-se. Aquells cims daurats pel sol ponent, aquella cresta ondulada i coberta d'una neu d'una blancura com en lloc n'havia vist encara, tot brillava amb un esclat resplendent, perfilant-se en el blau puríssim d'un cel sense cap núvol que el taqués. Tan el dibuix com les tintes són diferents de tot el que habitualment estem acostumats a veure. L'aire és tan pur, que tot sembla que es toqui amb les mans i que s'hagi de veure inclús un petit insecte que s'arrastrés sobre la neu. El llac, brilla amb mil tintes diferents, reflexant la muntanya, i trencant capriciosament els reflexes amb els gels que hi floten arreu : ses maces d'aigua desgelada, tenint neu en son fons, prenen colors insospitades, que un no troba pas res a què comparar-les. Estem en front d'un món regit per les lleis d'una altra existència, i la calma i serenitat, quietud i repòs que es respira per tot no són pas els d'una natura morta; fan més l'efecte d'un cos amortallat, emperò ple de vida : d'una vida que furga per tot arreu i treballa per sortir. A aquesta hora tot s'ha recollit, i sembla que l'aire i el cel, la terra i les aigües estiguin respectuosament immòbils, contemplant l'apoteosi de l'astre rei que tot el dia els ha acaronat, i ara, rodejat de glòria, se'n va per tornar qui sap quan. Aquest recó de terres polars, passa tants dies sense veure el sol, ni rebre ses gràcies, que quan un dia el veuen i frueixen de sa vida, deuen plorar tristament quan ell es despedeix.

Què sabem nosaltres de la vida d'aquests gegants muts que es cobreixen de blanc i ensenyen a trossos sa nua ossamenta? Jo no crec pas que això sigui somni, puix la natura quieta, respectuosa, devota podríem dir, al desaparèixer l'ésser que escalfa una mica el gel de ses entranyes, es va cobrint de dol. Un vel morat, cendrós i negre la va cobrint per tot, i de seguida comença una quietud fonda i prolongada, un gemec enternidor que després puja, s'enfila, esclata com el plor d'una viuda que ha perdut son fill.

Jo vaig passar-hi una hora mentre els companys amanien el sopar, i enternit d'aquells planys, crec que gairebé també plorava, i espantat em vaig ficar a dins per no sentir-los més. Emperò, quan ben abrigat tothom i amb la porta tancada, es féu el silenci absolut dins la cabana, els gemecs es sentiren més forts i prolongats, més compassius que mai, fins que compadit de la terra, el cel esclatà en plors.

L'endemà, el cel plorava encara; els núvols corrien tota la muntanya, no deixant-nos veure més que els seus peus i el llac gelat on es banya. Quant duraria allò? Entorn de la cabana, el vent tot ho caggira, i no hi ha a penes un pam de terra per sortir. No havent-hi llenya per fer foc, passar un dia o dos dins una cabana, és un martiri. Tothom convingué en fugir el més aviat possible, per tenir tot el dia de coll, cas que el mal temps seguís avant.

Ço que costà més de determinar, fou per on havíem de fugir: si pel coll del Mont-Perdut travessant la serra al davant nostre, o pel coll que hi ha a ponent al costat de la Torre de Marboré. Pensat tot, i essent indubtable que els nostres guies no coneixien aquest vessant ni estaven acostumats a anar pel gel (de tal manera que un d'ells portava espadenyas per calçat), convinguérem en què el més pràctic i segur seria tornar-nos-en pel mateix camí per on havíem vingut, i així arribar segurs a la casa d'Ordesa.

Les emocions havien estat ja prou fortes, i no les havíem d'anar a igualir amb un dia de país desconegut, passat entre la boira amb perill d'una desgràcia.

Convinguérem, doncs, en què, ja que la volta completa a la muntanya, anant per Goriz i Añisclo i tornant per la Bretxa de Roland i Millaris, no era ara practicable, mirariem de fer-la lo més completa possible, pujant al dia següent a la Bretxa per Millaris i tornant pel barranc de Carriata.

La boira ens acompanyà mig camí, amenaçant sempre amb una pluja que, gràcies a Déu!, no vingué mai; i desfent el mateix camí, a entrada de fosc arribàvem a Ordesa sans i bons.

JAUME OLIVERAS, PREV.

La Guayra, 19 desembre 1917.

El culte de sant Jordi*

SENYORES, SENYORS :

SANT Jordi ens compareix avui en el cicle litúrgic com el campió de Crist ressuscitat. Son martiri tingué lloc aquests dies de Pasqua, per tal de presentar-se als fidels com el custodi del Sant Sepulcre de la manera que el protomàrtir sant Esteve és el guarda que vetlla l'infant Jesús nat a Betlem.

Nostre sant, conegut dels orientals pel gran màrtir, el protomàrtir i patró de l'església grega, donà victoriosament la sang per Jesucrist a Diòspolis, ciutat de Palestina, vers l'any 303, junt amb altres companys. En 367 ja trobem confirmat el seu culte per una inscripció grega descoberta en aquesta mateixa ciutat.

L'Església, en l'ofici del nostre sant, ens diu que era fill de Capadòcia, de família noble i cristiana. Perduts els pares, encara molt jove, es féu soldat, militant en els exèrcits de l'emperador Diocleciana. Veient la persecució cada dia més dura que s'encenia contra els cristians, havent donat als pobres tots els béns, es confessà cristià, i protestà violentment de la injusta persecució. Admirat l'emperador de la confessió de Jordi, el vol retreure de la fe cristiana, primerament amb afalacs i després amb amenaces. Segueix l'emprisonament, l'assotament i l'esgarfiament del seu cos, el qual, havent restat miraculosament lliure de mal, indueix molts espectadors a seguir la fe de Jesucrist. Atribuïnt el tirà a males arts i no a la virtut divina la resistència del màrtir, mana que sigui asserrat pel coll. Així el nostre sant Patró guanyava la corona del martiri.

L'Església romana no té llegenda pròpia per l'ofici del nostre sant. Es llegeix en son lloc un passatge admirable de sant Ciprià sobre els combats dels màrtirs, així com l'himne i la missa són de comú de màrtir en temps pasqual.

El fonament d'aquesta excepció es basa en un fet que remunta al segle v.^a. El papa sant Gelasi, en un concili celebrat a Roma en 496, donà un índex dels llibres que els fidels podien llegir i dels llibres que devien evitar. Entre aquests darrers s'hi assenyalen els actes de sant Jordi redactats per un escriba heretge i inepte, en els quals

* Treball llegit en la vetllada patronal el dia 23 d'abril.

s'hi entreveia la figura d'un Jordi, bisbe arrià de Capadòcia, mort en 361. S'explica perfectament que en els dies que corria el gran perill d'esdevenir arriana tota la cristiandat, el bisbe de Roma posés en l'índex els actes de sant Jordi.

Els bolandistes han tingut entre mans moltes còpies de les actes proscrites de sant Gelasi, plenes d'absurds detalls, de les quals procedeix la vida de sant Jordi propagada pel *Flos sanctorum* de Voragine en totes les terres romanes. El P. Papebrock ha publicat les veritables actes de sant Jordi escrites en grec i citades per sant Andreu de Creta. En elles hi surten de relleu el caràcter i la figura del nostre sant, el qual exercí un alt càrrec en l'exèrcit romà, durant l'imperi de Dioclecià, essent una de les primeres víctimes de la persecució ordenada per aquest emperador. El seu coratge i la seva fermesa impressionaren tan vivament a Alexandra, esposa de l'emperador, que acceptà la fe de Crist, es confessà cristiana i compartí amb el sant cavaller la corona del martiri.

El culte al gloriós sant Jordi, comprovat a mitjans del segle iv, era molt estès per la Itàlia meridional i Sicília en el segle vi.⁴ segons referències de l'arcedià Teodosi en l'obra *De situ terrae*. Hi havia molts monestirs dedicats a sant Jordi que servien d'hostatge per als peregrins de Terra Santa.

Res ens diuen les actes de la llegenda de sant Jordi, que solament compareix al començament del segle xii.⁴ Hi ha qui ha cregut veure en la llegenda de sant Jordi matant el drac una resurrecció de la llegenda egipciaca de la divinitat Horus o un Perseu cristià. La llegenda d'Horus, com l'antiga llegenda babilònica es basen en la tradició del poble jueu que el Gènesi ens descriu en la lluita entre sant Miquel i Lucifer. Res hi té a veure la llegenda de sant Jordi matant el drac. Aquesta escena deriva de la iconografia bizantina que volgué representar de la manera més frapant el triomf obtingut per sant Jordi damunt el paganisme amb la seva generosa confessió, guanyant a la vegada per Jesucrist, amb la constància i el martiri, la princesa Alexandra. No és estrany que tan bella representació induís els artistes portuguesos a escollir per advocat seu i patró el gloriós sant Jordi. Ni les actes del martiri, ni les *Ménées* que l'església grega li dedica, parlen del drac que hauria combatut el nostre sant. Solament la interpretació massa material del bell simbolisme grec pogué introduir la popular llegenda del nostre sant Patró.

Els peregrinatges a Terra Santa i les Creuades estengueren el seu culte per tot l'occident. Gregori de Tours ja parla de sant Jordi, i santa Clotilde li havia dedicat l'església de l'abadia de Chelles.

En els calendaris mozaràbics dels segles IX.^a i X.^a ja hi compareix el nom de sant Jordi. De la primerenca introducció del seu culte en la nostra terra en parlà extensament i amb gran competència el Sr. Carreras i Candi ara dos anys. (*BCEC*, XXVI, 113).

Ricard I posà sota l'advocació de sant Jordi el seu exèrcit dels creuats i les repúbliques de Gènova i de Venècia el prenien per Patró. Sant Jaume prenia sota la seva advocació els que anaven a l'occident, sant Jordi els que anaven a llevant.

Cap nació ha honorat més a sant Jordi que el regne d'Anglaterra. Un concili d'Oxford, de 1222, ordenava que la festa del gran màrtir fos de precepte en tot el regne. El rei Eduard III, instituint en 1330 l'ordre insigne de cavalleria, no feia altra cosa que consagrar noblement el culte que tot el seu regne tributava al gran cavaller. L'exemple d'aquest rei fou seguit pel nostre gran Pere III, el qual fundà en 1371 la noble institució de cavallers de sant Jordi.

En 1404 es fundava a Alga, prop de Venècia, la congregació de canonges agustins regulars de sant Jordi, la qual tingué per primer general el gloriós sant Llorenç Justinià. Posteriorment, en 1492, Alexandre VI, per influència catalana, instaurà altra ordre de cavalleria de sant Jordi, que fou de poca durada, i Frederic III, en 1468, féu néixer una nova ordre de cavalleria, posada també sota l'advocació de sant Jordi.

La més antiga d'aquestes ordres de cavalleria és la fundada a Baviera en 1143 pel príncep Albrecht, reorganitzada dues vegades, una per Benet XIII, en 1729, i l'altra, en 1871, per Lluís II. La seva missió és la defensa de la fe catòlica. En són cavallers els antics nobles bavaresos i els alts dignataris eclesiàstics del regne.

Si a Catalunya hem perdut l'ordre de cavalleria de sant Jordi, la tradició popular ha conservat el culte al gloriós sant cavaller fins als nostres dies. Els rituals de les diòcesis catalanes, impresos en els segles XVII.^a, XVIII.^a i començos del XIX.^a, assenyalen la festa de sant Jordi, Patró de Catalunya, com doble major de primera classe, amb octava. En les parròquies de muntanya, per ésser dia de mitja creu, la gent pagesa no falta a missa, i a la Seu de Vich encara avui el capítol fa solemne processó pels carrers de la ciutat en honor del gloriós sant Jordi. La bella creu processonal, els vestits canònics purpurats, les capes vermelles amb l'or daurat i relluent pels raigs del sol i el bell cant de l'himne a sant Jordi pels més vells carrers de la ciutat de Vich, evocuen dies gloriosos de la nostra terra.

Al costat del culte litúrgic al nostre sant Patró, hi ha una ma-

nifestació popular del culte, humil, senzilla i plena de poesia. Són les roses de sant Jordi.

La pietat nostra sent una devoció predilecta per les roses. La nostra Pasqua és la *Pasqua florida*, així com Cincogesma és la *Pasqua granada*, i al saludar a la Verge Maria, joiosa pel seu Fill ressuscitat, li cantem :

Gran delit vos presentava
vostre Fill ressuscitat,
amb cinc roses que portava
en les mans, peus i costat...

En Valeri Serra i Boldú, en son preciós *Llibre popular del Rosari, Folklore del Roser*, 182, diu que «encara és vivent la costum de alguns pobles que reparteixen (*roses beneïdes*) en ocasions determinades.

A Llucmajor lo dia del Roser de maig a l'hora de l'ofertori de missa major, a tot aquell qui entrega una almoina li donen una rosa beneïda.

Al poblet valencià de Sagar, ho fan igualment pel Roser de maig i d'octubre.

A Canyameler fan la festa de les roses al maig i en la Comunió general, juntament amb lo pa dels Angels, entreguen una rosa beneïda.

A Solsona, se celebra la festa de la Rosa lo primer diumenge de maig, com solen fer-ho a Vich i Gurb, anant en professó a una ermita o santuari llunyà; quan hi arriben canten un ofici, beneeixen i distribueixen les roses, i després retornen a ciutat cantant el Rosari.

A Mataró, lo dia del Roser de maig, allà al caient de la tarda, se celebra una professó, i s'obsequia a tots els sacerdots i confreres que hi assisteixen amb un pom de roses beneïdes.

A la Metropolitana Catedral de Tarragona, després de la funció litúrgica del dia del Roser de maig, celebren una funció a l'altar del Roser, i quan es finida és beneeixen roses i les rumbegen tots los fidels quan surten de la iglesia.

A Tortosa, en lo mateix dia ... celebren la festa de les roses, ço és, beneeixen rosaris i roses, i seguidament de repartides s'organitza una professó que dóna la volta pels claustres de la Séu. Tots els homes que hi assisteixen porten a la una mà el ciri i a l'altra el pomet de roses beneïdes.»

Altre dia assenyalat per la benedicció de les roses és el dia de Sant Pons, 11 de maig. A Centelles i a Llofriu (Empordà) hi ha el costum de beneir roses i esfullar-les per les cambres de les cases.

«A Tàrrega, lo dia de Sant Jordi al matí, fins ara fa pocs anys, la comunitat parroquial anava en professó al carrer d'En Clared, parant-se davant de la casa que aixampla'l carrer, ont empotrada en la paret de una d'elles hi ha la imatge del Sant Patró de Catalunya en típiques rajoles de València.

Aleshores les noies del carrer, ben endiumenjades, s'avançaven a oferir un pom de flors a cada comunitari; seguidament continuava la professó a la iglesia parroquial, i, en arribant-hi, començava l'ofici.» (Serra-Boldú, *Calendari folklòric d'Urgell*, 123).

La popularitat de les roses beneïdes queda comprovada per les oracions de la benedicció de les mateixes registrades en tots els nostres rituals.

L'Església a més té una dominica coneguda per *Dominica de la rosa*, en la qual el Papa beneïx cada any una rosa d'or i l'envia a un príncep cristià que s'ha distingit per alguna gesta gloriosa. Aquest record pal·lid evoca la gran cavalcata que a la quarta dominica de quaresma o *Dominica lactare* eixia del Vaticà. El Papa, muntant un cavall cobert de rics arnesos, portant la rosa d'or a la mà, es dirigia a celebrar els oficis divinals a la basílica de Santa Creu de Jerusalem. Un príncep guardava les regnes del cavall anant i venint; de retorn, a l'entrada del Vaticà, quan el Papa davallava de cavall, el príncep rebia de mans del Pare Sant la rosa d'or.

Sant Jordi, l'Atleta cristià, muntat en son cavall, ens compareix cada anyada més triomfant en la seva gloriosa capella; i cada any regala als seus piosos devots un devassall de roses veres perfumades.

MOSSÈN ANTONI GRIERA

Concurs de fotografies de la Conreria de Montalegre

El dia 11 del corrent mes tingué lloc en aquest CENTRE l'obertura de l'exposició d'obres presentades al Concurs de Fotografies de la Conreria de Montalegre i sa Colònia-Bosc, organitzat per la Secció de Fotografia i patrocinat per valuosos elements d'aquelles encontrades.

Com era d'esperar, la importància d'aquest Concurs ha constituït un complet èxit, tant pel nombre com per la qualitat de les fotografies presentades, majorment si es té en compte el tema obligat exigít per les Bases del Concurs, del qual han sabut els concursants obtenir un brillant resultat.

La tasca del Jurat qualificador fou realment difícil, ja que per a aconseguir en lo possible l'objecte proposat al convocar-se el Concurs, hagué de tenir en compte bon nombre d'importantíssims factors, dictant per unanimitat el següent

VEREDICTE

Reunits els que sotscriuen, membres del Jurat qualificador del Concurs de Fotografies de la Conreria de Montalegre i sa Colònia-Bosc, organitzat per la Secció de Fotografia del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA. Vista l'exposició d'obres presentades a Concurs, que en compliment de lo prescrit en la Base X del mateix s'ha instal·lat en el saló d'exposicions de l'esmentat CENTRE;

Considerant que l'objecte principal del Concurs no es premiar la valor artística de les obres presentades, sinó adquirir per a l'edició d'una collecció de targetes postals aquelles deu fotografies que a l'ensem de donar completa idea de tot quant constitueix un motiu d'interès per al visitant de la Conreria de Montalegre i sa Colònia-Bosc, i tenint, per tant, en compte la major diversitat de temes, presentin millors condicions d'execució tècnica;

Resultant que algunes de les fotografies presentades a Concurs, amb tot i ésser reconegudes com a notables treballs de l'Art fotogràfic, no poden ésser premiades; unes per apartar-se notablement del lloc concretat en les Bases del Concurs, i altres per la repetició

de temes o bé per les dificultats que es presentarien per a poder obtenir la major perfecció en la seva reproducció gràfica.

Fallem : Que havem d'adjudicar i adjudiquem els premis destinats a l'esmentat Concurs de Fotografies de la Conreria de Montalegre i sa Colònia-Bosc en la següent forma :

1.^r 85 pessetes, cedides pels senyors iniciadors del Concurs, a la fotografia n.º 61, Xalets construïts i en construcció de la Colònia-Bosc, lema «Mont-Alegre», l'autor de la qual resulta ésser D. M. Gili d'aquesta ciutat.

2.ⁿ 70 pessetes, cedides pels senyors iniciadors del Concurs, a la fotografia n.º 58, Vista des de la Conreria de Montalegre en direcció a Mollet, lema «Salut», l'autor de la qual resulta ésser D. Lluís Espadaler d'aquesta ciutat.

3.^r 55 pessetes, cedides pels senyors iniciadors del Concurs, a la fotografia n.º 3, Claustre de la Cartoixa de Montalegre, lema «Montalegre», l'autor de la qual resulta ésser D. Eduard Marí i Sala d'aquesta ciutat.

4.^t 40 pessetes, cedides pels senyors iniciadors del Concurs, a la fotografia n.º 171, Vista de Can Ratés, lema «Dante», l'autor de la qual resulta ésser D. Bernard Jordà i Català d'aquesta ciutat.

5.^d 25 pessetes, cedides pel Magnífic Ajuntament de Tiana, a la fotografia n.º 4, Façana principal de la Conreria de Montalegre, lema «Domus Dei», l'autor de la qual resulta ésser D. Fidel Periu i Tirigall d'aquesta ciutat.

6.^d 25 pessetes, cedides per la Companyia del Tramvia de Mongat-Tiana, S. C., a la fotografia n.º 96, Cartoixa de Montalegre, lema «Natura», l'autor de la qual resulta ésser D. Joaquim Torras i Sató d'aquesta ciutat.

7.e 25 pessetes, cedides per la casa Baltà i Riba, a la fotografia n.º 20, Pati de l'Hotel de la Conreria de Montalegre, lema «Burriach», l'autor de la qual resulta ésser D. Amadeu Serra i Fargas d'aquesta ciutat.

8.^d Un rellotge-segondari de polsera, cedit per la casa Cuyàs, S. C., a la fotografia n.º 27, Pou de la Cartoixa de Montalegre, lema «Ombrívoles pinedes», l'autor de la qual resulta ésser D. Enric Vilaseca i Tock d'aquesta ciutat.

9.^d Un aparell «Guillón» per a engrandir clixés de $6\frac{1}{2} \times 9$ cm., cedit per la casa M. Huertas, S. A., a la fotografia n.º 117, Vista de la Cartoixa i Conreria de Montalegre, lema «Salut», l'autor de la qual resulta ésser D. Lluís Espadaler d'aquesta ciutat.

10.^d Un aparell «Guillón» per a engrandir clixés de 45×107 mm.,

cedit per la casa Fernández i Carbonell, Cosmos Fotográfico, a la fotografia n.º 22, Vista del Cau Museu Brunet, Lema «Domus Dei», l'autor de la qual resulta ésser D. Fidel Periu i Tirigall, d'aquesta ciutat.

Premi especial : 50 pessetes, cedides per la casa Kodak, S. A., a la fotografia n.º 127, Hotel de la Conreria de Montalegre, des del bosc de llevant, lema «Amèrica», l'autor de la qual resulta ésser D. Salvi Bona i Puig d'aquesta ciutat.

Premi extraordinari per a panoràmiques en dibuix : 50 pessetes, cedides per la família Plandolit, no s'adjudiquen.

Demés, s'entregaran als autors favorescuts amb els deu primers premis, una volta feta l'edició de les targetes postals objecte d'aquest Concurs, vint-i-cinc exemplars que siguin reproducció de llurs respectives fotografies premiades.

Ço que per al coneixement de tots els interessats i en compliment de lo prescrit en la Base IX del repetit Concurs, fem públic definitivament, a excepció per lo que fa referència al premi especial cedit per la casa Kodak, S. A., que no podrà ésser entregat fins que l'interessat hagi demostrat directament a l'esmentada casa que la fotografia premiada ha estat obtinguda en les condicions exigides per a l'adjudicació del premi.

I perquè consti, ho firmem en la ciutat de Barcelona, a 11 d'abril de l'any 1918. — LLORENÇ BRUNET, FRANCISCO ARTIGAS, A. BORRELL VIDAL, E. LLORENÇ FERRER, ALFRED BOSCH.

Al·locució per a l'Aplec Excursionista de Catalunya*

L'Assemblea Excursionista darrerament celebrada a instància nostra, en l'estatge de l'Ateneu Democràtic Regionalista, ens féu l'honor d'encarregar-nos l'organització de l'Aplec Excursionista de Catalunya, que per aclamació acordà celebrar.

Al pendre l'Assemblea tal acord, no ho féu per a donar-nos sa-

* Per la transcendència que pot revestir aquest Aplec Excursionista ens invita a insertar sencera l'Al·locució malgrat la manca d'espai en el present BUTLLETÍ.

tisfacció, sinó per omplenar una necessitat que els Centres i Agrupacions excursionistes sentien d'una faisó imperiosa, irresistible; i és la necessitat que té l'Excursionisme d'acoblar i unificar totes les actuacions de les ja infinites entitats que el practiquen.

Perquè tals actuacions de fet resulten egoistes, desperdigades; i si bé afavoreixen a l'individu enrobustint-lo mitjançant l'educació física i dignificant-lo mitjançant l'educació cultural, en canvi, per la funció social de relació, són forces que es malgasten i que no responen a l'avenç del temps ni a l'eixamplament i diversitat de la vida moderna, que exigeixen programes tan amplis i de tal transcendència que cap entitat per sí sola podrà jamai sisquera intentar.

Per això la nostra entitat mare, el CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, es federà anys ha amb els Clubs Alps francesos, i, per a solidaritzar-se amb els Centres Excursionistes comarcals de la nostra terra, celebrà a Poblet, l'any 1910, el primer *Aplec Excursionista Català*.

Resultat d'aquell que assolí un èxit sorollós, foren els Congressos que metòdicament s'anaren celebrant i que obtingueren així mateix, èxits verament triomfals. Però com que el nom de Congrés ja sembla que reclama una preparació especial, se n'apartaren molts excursionistes, per por de no poder-hi fer llúida actuació.

Per això davant la necessitat, suara esmentada, de mancomunar i associar als excursionistes de tota la terra catalana, s'han ressuscitat els Aplecs.

Perquè l'Aplec és més senzill que el Congrés. En l'Aplec hi cap tothom, puix és una festa, un acte de germanor, un motiu de coneixença i un goig de tractar-se els excursionistes, boi donant ocasió de lloar i vitorejar als cap-pares i als més ardots i als més treballadors. El nostre Aplec vindrà a ésser un míting de tribuna lliure on canviarem les nostres impressions i les emocions rebudes i on ens contarem les tasques realitzades i les queensem realitzar, per tal que l'Aplec serà recompte i recull d'energies, tractarem de cercar, posant quan menys el fonament, la unió que en aquestes ratlles venim preconitzant. Allà tractarem de formular un programa mínim que tots haurem després de seguir, si volem que l'Excursionisme respongui a ses tradicions, que no són altres que treballar pel bé i enaltiment de la Pàtria.

Cap ocasió més oportuna que aquesta per a fer-ho, des del moment que veiem com mig món es solidaritza contra l'altre mig, des del moment que a casa nostra veiem agrupar-se homes de diferent pensar solament per a plasmar una nova Pàtria, i en aqueixa plasma-

ció, dins la nostra esfera d'acció, hi hem de col·laborar decididament, perquè si l'Excursionisme ajuda a despertar a Catalunya de la letargia contribuint a formar la Catalunya militant, ara hem d'esforçar-nos a preparar el camí de la Catalunya triomfant.

Ja no serà qüestió de perseguir solament anhels romàntics, de vantar-se d'haver estat en molts llocs, de saltar marges i menjar quilòmetres solament per esport, ni de posar arreu inscripcions barroeres que desdiuen de tota serietat; ara, a més, és qüestió de fer feina positiva, i d'utilitat pràctica. I aquesta tasca començarà a ésser ensenyada el dia de l'Aplec, pels verament iniciats en l'Excursionisme, que ens contarán la manera que començaren a conèixer la Pàtria i l'estimaren i li dedicaren llurs coneixements i activitats.

Precisament perquè la idea de pàtria ens interessi amb tota excelsitud, hem escollit, per la diada de l'Aplec, l'encontrada de Sant Miquel del Fai, lloc privilegiat per sa bellesa natural amb ses cingleres, coves i cascades, així com també per ses llegendes i tradicions fantàstiques, i més privilegiat encara per son històric unit a l'històric del vell ex-monestir.

Anem, doncs, excursionistes de Catalunya, fins els que no esteu constituïts en societat, anem tots a Sant Miquel del Fai, que ens hi crida l'Excursionisme per a solidaritzar-nos, que ens hi crida la Pàtria per a treballar després per sa dignificació.

Anem tots, excursionistes de Catalunya, el dia 16 de juny, anem tots a Sant Miquel del Fai; i si tenim la sort que hi acudeixin representants de totes les comarques de la nostra terra, no sols podrem fer-nos la il·lusió que hi veiem allà reunida a Catalunya entera, sinó que, al separar-nos, sadollats d'entusiasme, portarem a totes les nostres encontrades, mitjançant el treball, mitjançant el nostre exemple, l'ideal de redempció de la nostra estimada Pàtria.

Per la Comissió Organitzadora : *El President*, JOAN GILI. — *El Secretari*, T. SITJAR FERRER.

Pel Comitè assessor : *Centre Excursionista de Catalunya*, *Ateneu Enciclopèdic Popular* (Secció d'excursions), *Centre Excursionista Montseny*, *Centre Excursionista del Vallès* (Sabadell).

Crònica del Centre

ABRIL DE 1918

CONFERÈNCIES

Els dies 5, 12, 19 i 26 el Dr. D. Francisco Xavier Parés i Bartra, a les deu de la vetlla, ressenyà un *Excursió per Galícia, el regne de Lleó i Castella la Vella, descrivint el balneari de La Toja i les poblacions de Pontevedra, Vigo i Bayona, ciutat de Tuy, el balneari de Mondariz i les capitals de província, Orense i Zamora, i la important ciutat de Salamanca.*

El dia 13 D. Ezequiel Martín i Rovira donà una conferència sobre *Filantropia, Caritat i Justícia. El cec en la Societat.* Estudi psíquico-pedagògic-social, en el qual hi féu demostracions pràctiques de mitjans d'ensenyament pel cec.

VISITES I EXCURSIONS

SECCIÓ DE FOTOGRAFIA. — El dia 7 anaren als Sots Feréstecs, des de Figaró al Sot del Torn, La Pedra Dreta, Sot del Bach i retorn a Figaró.

El dia 11, a les deu de la nit, tingué lloc l'obertura de l'exposició d'obres presentades al Concurs de Fotografies de la Conreria de Montalegre i sa Colonia Bosc, fent-se públic el veredict del Jurat. Dita exposició ha estat visible fins el dia 28.

El dia 14 visitaren el Museu Provincial Arqueològic instal·lat en la Capella de Santa Àgata d'aquesta ciutat (Plaça del Rei).

El dia 21 anaren a Caldes de Montbui, Sant Feliu de Codines, Sant Miquel del Fai, Riells del Fai i La Garriga.

El dia 28 efectuaren una excursió d'un dia a Sant Celoni, Campins, Fogàs de Montclús, Moscaroles, Ermita de Santa Madalena, Castell de Montclús i Santa Maria de Palautordera.

SECCIÓ D'ARQUITECTURA. — El dia 14 i com a complement de les conferències donades en el CENTRE pel Sr. Sugrafies, es féu una visita a les obres del Temple de la Sagrada Família.

El dia 28 es visitaren les obres del Hotel Ritz.

SECCIÓ D'ENGINYERIA. — El dia 9 D. Josep Capmany ressenyà la visita feta l'any passat a la Central Térmica de la Catalana de Gas y Electricidad, S. A., i a la Central Térmica de la Energia Eléctrica de Catalunya, S. A.

El dia 11 visitaren La España Industrial.

El dia 16, D. Josep Ferrer-Vidal i Llauradó descrigué la fàbrica de carbur de calci de la Colònia Sedó, visitada l'any passat.

El dia 20, visitaren la fàbrica d'aire líquid, d'oxigen comprimit i acetilè dissolt de la Sociedad de Carburos Metálicos.

El dia 23 el Sr. Garriga ressenyà la visita feta l'any passat a la fàbrica de vidre que a Cornellà tenen els Srs. Giralt-Laporta.

El dia 30 es celebrà Junta General ordinària, en la que el Secretari de la Secció llegí la Memòria anual reglamentària, procedint-se seguidament a la renovació dels càrrecs de la Junta directiva de la Secció que cessaven en llurs funcions.

LA FESTA DE SANT JORDI

El dia de la nostra festa patronal es celebrà al nostre CENTRE amb tota aquella solemnitat de costum. Amb l'assistència de selecte públic ocupà la presidència el nostre President D. Jaume Massó i Torrents, el qual, amb breus paraules, declarà obert l'acte. A continuació, D. Ventura Gassol llegí una formosa poesia intitolada *El corcer de sant Jordi*, que merescué l'aplaudiment de la concurrència. Mn. Griera, de l'Institut d'Estudis Catalans, llegí un ben escrit treball sobre *El culte de sant Jordi*, que també fou aplaudit; i per últim, D. Macari Golferichs ens explicà la llegenda del propi sant, la relació de la qual fou acompanyada amb projeccions, resultant força interessant. En resum : resultà, com sempre, una festa sadollada de patriotisme.

DONATIUS PER A LA BIBLIOTECA

De Mn. Josep Gudiol, *L'indumentaria litúrgica*. — De la Revista de Filologia Española, els quaderns 2, 3 i 4 del tom I. — De l'Institut d'Estudis Catalans, la *Gramàtica Catalana*, de Pompeu Fabra, i els fascicles I-VI del *Diccionari Aguiló*. — De D. Olaguer Miró, de Manresa, les publicacions *Sumari dels privilegis de Manresa*, *Art i artistes Manresans*, *Manresa en 1710 i 1711* i *Ressenya de la troballa de sepultures antigues a Manresa*. — De l'Ajuntament de Barcelona, *Anuario Estadístico de la ciudad de Barcelona*. — De D. Valeri Serra i Boldú, *Geografía de Bellpuig*. — De la Societat, *Los Amigos del Campo*, de Madrid, s'han rebut tots els números de son butlletí que faltaven a la Biblioteca. — De la Junta de Ciències Naturals, els dos volums de son Anuari II.

MAIG DE 1918

CONFERÈNCIES

Els dies 3 i 10 D. Francisco X. Parés i Bartra, a les deu de la vetlla, continuà la ressenya de la seva excursió, *descriuint la històrica ciutat d'Avila*.

El dia 8 D. Antoni Cot desenrotllà el tema : *Los nuevos parajes estivales urbanizantes, debidos a la construcción de los ferrocarriles de Cataluña; reseña de este ferrocarril y consideraciones generales sobre el embellecimiento de las poblaciones por medio de la expansión de sus urbanizaciones*.

Els dies 17, 24 i 31 D. Antoni Bartumeus dissertà sobre *La Vall d'Avan i valls secundàries*.

VISITES I EXCURSIONS

SECCIÓ DE FOTOGRAFIA. — El dia 5 aquesta Secció efectuà una excursió d'un dia als Sots Feréstecs; des de Figaró al Torrent de Maries, església de Montmany, Sot de l'Ampolla, Ermita i Torrent de Puiggraciós i La Garriga.

El dia 10, a les deu de la nit, i en el saló d'exposicions d'aquest CENTRE, es celebrà l'obertura d'una interessant exposició de fotografies de Suïssa.

El dia 12 efectuaren una visita especial, per a fer fotografies en colors, als jardins i casa coneguda per Torre dels Pardals que D. Joan Roig posseeix en el veí terme d'Horta.

El dia 26 es feu una excursió a Sant Esteve de Castellar.

SECCIÓ D'ENGINYERIA. — El dia 2 visità aquesta Secció les fàbriques Pi-relli y C.^a i Thomas Hnos. i l'Escola d'Indústries, a Vilanova i Geltrú.

El dia 7 D. Rafel Garriga i Roca donà una conferència sobre *Una visita a la fàbrica de vidre dels Srs. Givalt-Laporta, a Cornellà*.

El dia 17 anaren a Sabadell, visitant la fàbrica de filats Prat, Carol i C.^a

El dia 28 el professor D. Enric Gil Camporro dissertà sobre *La Metalurgia del aluminió; trabajos de la Escuela de Ingenieros de Barcelona*.

SECCIÓ D'ARQUITECTURA. — El dia 8 es celebrà Junta General ordinària procedint-se a la renovació dels càrrecs de la Junta directiva de la Secció que cessaven en llurs funcions.

Noves

CONCURS D'ENGINYERIA. — Els interessants treballs presentats al concurs organitzat per aquesta Secció, estan exposats en el local de la Biblioteca de l'Escola d'Enginyers.

OBLIT INVOLUNTARI. — En el resum dels socis ingressats en el segon trimestre de 1917, deixà de consignar-se l'entrada de D. Jaume Pujol Lantreé.

CONVITS. — Ha estat convidat el CENTRE per l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona, a l'acte inaugural del Congrés celebrat per la mateixa. Hi assistí en representació del CENTRE el Sr. Alós.

També fou convidat a les festes que amb motiu de l'entrega i benedicció de la senyera celebrà l'Agrupació Feminal del Districte V.

Del mateix modo ho fou també per l'Academia de Buenas Letras a la recepció de l'acadèmic D. Apeles Mestres.

Igualment per l'Institut d'Estudis Catalans a les conferències que donà Mr. Berard.

De la mateixa manera per la Sociedad Barcelonesa de Amigos de la Instrucció a la recepció del soci numerari Dr. Raul del Vando Moya.

Així com pel Grup Excursionista Catalunya a la inauguració oficial de son nou estatge.

I per últim, per la Comissió executiva del monument a Iscle Soler a sa quarta festa anual i inauguració de dit monument.

NOMENAMENTS DE DIRECTIVES. — Han fet assaber al CENTRE, oferint-se al mateix, les noves Juntes de l'Associació Artística d'Escultors-decoradors; així com també l'Acció de la Defensa Agraria.

NOVA ENTITAT. — S'ha constituït en aquesta ciutat l'Agrupació Atlètica Excursionista, la qual s'ha ofert al CENTRE en tot quant respongui als fins que persegueix. Li desitgem prosperitat i llargs anys de vida.

ADSCRIPCIÓ. — S'ha adscrit al CENTRE l'Hotel Internacional de Saragossa, propietat de D. Marian Ayneto.

NOVES GUIES. — S'estan fent els treballs preliminars per a la confecció de guies parcials d'algunes comarques catalanes.

NOVES ESCOLES. — La Societat Joventut de Les Corts ha celebrat la inauguració de ses noves escoles.

CONCURS D'HOTELS DE CATALUNYA. — La Societat Atracció de Forasteros ha demanat a la Directiva que nomeni a un de sos individus com a membre del Jurat d'un concurs entre els hotels de poblacions secundàries de Catalunya. Ha estat nomenat el nostre president D. Jaume Massó Torrents.

ADHESIÓ. — S'hadherit al CENTRE, de conformitat amb les bases acordades, el Centre Excursionista de Vich.

EXPOSICIÓ DE FOTOGRAFIES. — S'han rebut uns exemplars de Bases d'un Concurs i Exposició de Fotografies organitzat per la Societat d'Atracció de Forasters de Girona, les quals han quedat exposades per a coneixement de tots els socis.

CONFERÈNCIES. — Han demanat el nostre saló d'actes per a celebrar conferències, La Protectora de l'Ensenyança Catalana i l'entitat Nostra Parla.

EXCURSIÓ AL FRONT DE BATALLA. — L'Ateneu Obrer del Districte II ha remès prospectes per a una excursió que pensa celebrar al front de batalla, els quals han quedat exposats a la taula d'anuncis.

CANVI DE PUBLICACIONS. — S'ha establert el canvi de nostre BUTLLETÍ amb la Revista Ibérica.

FELICITACIÓ. — El CENTRE ha felicitat al seu consoci D. Francec Cambó per haver estat nomenat Ministre de Foment, el qual ha contestat amb la següent nota:

«Madrid, 16 abril 1918. — Sr. D. J. Massó Torrents, Barcelona.

Bevolgut amic : Rebo la carta que em dirigeix en nom del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, i jo li prego vulgui transmetre a tots els socis del CENTRE el meu agraïment per la seva afectuosa felicitació, i a la vegada, m'ofereixo a tots vostès per al que pugui servir-los.

Seu afm. amic i s. s., q. l. e. l. m., F. Cambó.»

CONCURS D'ARQUITECTURA. — La Directiva ha concedit un premi de 100 pessetes per al pròxim concurs que ha de celebrar aquesta Secció.

També s'ha demanat al propi objecte un premi a l'Associació d'Arquitectes, així com que es serveixi nomenar algun de sos individus com a membre del Jurat.

DONATIUS. — Del Sr. Baltá de Cela, la important col·lecció de la revista *Fotografia pràctica*. — De D. Pere Pascual, una col·leccioneta de gravats antics. — De l'Oficina de Publicacions històriques de l'Ajuntament, l'obra de D. Ferran de Segarra, *Sixiliografia Catalana*. — De D. Emeteri Serra, un bon nombre de clixés per a projeccions. — De l'Ajuntament de la ciutat, l'*Anuari Estadístic de Barcelona* corresponent a l'any 1915.

CONVITS. — Per diferents entitats ha estat convidat el CENTRE als següents actes : Per l'Acadèmia de la Llengua Catalana, a la sessió necrològica en honor del mestre en Gai saber En Ramon Picó i Campamar, en la que portà la nostra representació D. Pelegrí Casades i Gramatxes; per la Junta de Museus, a la inauguració oficial de l'Exposició d'Art que tingué lloc el dia 11 del corrent; per la Comissió organitzadora del VI Concurs Nacional d'Història de Catalunya, el qual acte es celebrà els dies 19 i 20 de l'actual i per quin s'oferiren alguns llibres com a premis; per la Real Academia de Buenas Letras, a l'acte de la recepció de l'acadèmic Dr. D. Josep M.ª Roca i Heras; i per la Secció excursionista del Centre Moral Instructiu de Gràcia al V Aplec Eucarístic a Santa Creu d'Olorde.

CONCESSIONS. — S'ha concedit per l'Asociación de Arquitectos de Cataluña un premi de 50 pessetes i els anuaris publicats pel V Concurs que celebrarà la nostra Secció d'Arquitectura, deixant a discreció de la Comissió organitzadora l'assenyalament del tema, i nomenant a D. F. Fargas i Margenat per a formar part del Jurat qualificador.

Igualment la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans ha concedit altre premi per al propi concurs, consistent en els *Anuaris* fins ara publicats. El tema que proposa, és el següent : *El millor recull de plans d'edificis civils*, que no constin en la col·lecció feta pel servei de Conservació i Catalogació de Monuments.

RECIPROCIAT. — S'ha establert la recíproca entre el nostre CENTRE i la Societat Excursionista de Madrid Amigos del Campo en la utilització dels refugis de muntanya.

PETICIONS. — S'ha demanat al Ministeri de Foment la no supressió de la tarifa X de ferrocarrils en ço que atany als viatges col·lectius, per ésser perjudicial als excursionistes.

També s'ha interessat del propi Ministeri consigní una partida en els pròxims pressupostos per a la construcció de refugis de muntanya a càrrec dels Centres excursionistes que per sa antiguitat, història i treballs, s'hagin fet capacitats per a administrar-los.

NOVA JUNTA. — S'ha constituït la nova Junta de la Secció d'Enginyeria en la següent forma : *President*, D. Pere Rius i Matas; *Vice-president*, D. Antoni Ferran; *Secretari*, D. Josep Capmany; *Vice-Secretari*, D. Salvador Filella; *Vocals*, D. Josep Mañas, D. Joan Sitjas i D. Daniel Boixeda.

COMITÈ EXCURSIONISTA. — També s'ha constituït el *Comitè Excursionista* que regirà d'acord amb l'orientació de la Reial Federació Atlètica Catalana.

CANVI D'ESTATGE. — El Centre Excursionista Cultura ha ofert al CENTRE el seu nou estatge : carrer de Mallorca, 527, 2.ª, Sant Martí.

RECORDANÇA. — La Directiva na pres l'acord de fer una ampliació del retrat del malaguanyat ex-secretari del CENTRE En Ceferí Rocafort, perquè pugui adornar la testera del Saló en el dia de la celebració de sa vetllada necrològica i pugui figurar després a la Secretaria com recordança.

EXPOSICIÓ EN PORTA. — La Directiva ha acceptat la proposició de la Societat Excursionista de Madrid Peñalara d'instal·lar al CENTRE l'Exposició de fotografies de muntanya que ha figurat en aquella entitat.

NOTA TRISTA. — Ha mort el soci més jove que figurava en les files del CENTRE, En Jordi Rubió de Elias, fill de l'actiu Oficial de Secretaria D. Joaquim Rubió, qui volgué inscriure'l a la tendra edat d'un any, mercès a l'entusiasme que el seu pare professava al CENTRE. La Directiva s'associà al condol per tan trista pèrdua.

LES LÀMINES ARTÍSTIQUES. — Els nostres lectors s'hauran segurament estranyat de la manca de les fulles artístiques per tot l'any corrent.

El CENTRE encarregà a son degut temps la seva confecció a la casa editorial Thomas; però aquesta, segons diu, no pot encara entregar-les, trobant-nos, per tant, impossibilitats de publicar-les.

Estació meteorològica de Viella (Vall d'Aran)

RESUM DE LES OBSERVACIONS DEL MES D'ABRIL DE 1918

TEMPERATURES A L'OMBRA				PRESSIONS BAROMÈTRIQUES	
MITGES MENSUALS		MÀXIMA ABSOLUTA	MÍNIMA ABSOLUTA	MITGES MENSUALS	
8 matí	4 tarda	en 24 hores	en 24 hores	A 0° I A LA GRAVETAT NORMAL	
4°61	8°2	20° (dia 26)	-4°5 (dia 20)	8 matí	4 tarda
				674.23 mm.	673.81 mm.
Oscil·lació extrema mensual 24°5				A 0° I AL NIVELL DE LA MAR	
Variació màxima diurna (dia 26). 19°				MITGES MENSUALS	
				758.10 mm.	756.50 mm.
				Màxima (dia 6)	766.5 mm.
				Mínima (d. 10 i 14)	747.5 »
				Oscil·lació extrema 19 0 »	

HUMITAT RELATIVA

PLUVIOMETRIA

MITGES MENSUALS	8 matí	4 tarda	
Termòmetre sec	4°61	8°2	Total d'aigua caiguda en el mes. 121.2 mm.
Termòmetre moll	3°58	6°18	Dia de major caiguda (dia 14) . . . 24 »
Humitat (percentatge).	84.	72.1	Intensitat per dia de pluja i neu . . . 6.6 »
Dies de saturació	5	1	Total d'espessor de neu en el mes. (?) mt.
			Vent dominant en els dies de pluja i nevades. Calma, N i NE.

VENT

DIRECCIÓ	8 matí	4 tarda	VELOCITAT EN 24 HORES
Calma	18	16	Mitja mensual diària 20.160 k.
N	1	5	Màxima absoluta (dia 11). 91.80 k.
NE	3	3	Recorregut total en el mes. 604.800 k.
E	1	1	
SE	4	1	
S	3	3	
NW	—	1	

ESTAT DEL CEL

DIES	8 matí	4 tarda	DIES DE	NÚVOLS		NUVOLOSITAT		
				CLASSE	8 m.	4 t.	MITGES MENSUALS	
Serens	1	1	Pluja 20	Cirrus	4	2	8 matí	4 tarda
Nuvolosos	9	11	Boira 12	Nimbus	4	7		
Coberts	20	18	Glaçada, 8 m. 3	Cumulus	1	4	8.56	8.43
			Neu (aigua-neu). 4					

NOTES.—En el dia 14 arriben les orenetes. La major part dels dies de pluja foren d'aigua-neu. Tronada el dia 4.

Les anotacions diàries han estat preses per l'H.º Pablo i revisades pel DR. FAURA I SANS.

RESUM DE LES OBSERVACIONS DEL MES DE MAIG DE 1918

TEMPERATURES A L'OMBRA				PRESSIONS BAROMÈTRIQUES	
MITGES MENSUALS		MÀXIMA ABSOLUTA	MÍNIMA ABSOLUTA	MITGES MENSUALS A 0° I A LA GRAVETAT NORMAL	
8 mati	4 tarda	en 24 hores	en 24 hores	8 mati	4 tarda
10°77	15°87	28° (dia 21)	0° (dia 8)	679.60 mm.	678.92 mm.
Oscil·lació extrema mensual.		MITGES MENSUALS		A 0° I AL NIVELL DE LA MAR	
28°				762.21 mm.	759.97 mm.
Variació màxima diurna (dia 21).		19°54	6°37	Màxima (dia 24). 768.5 mm.	
21°				Mínima (dia 6). 752.9 »	
				Oscil·lació extrema 15.6 »	

HUMITAT RELATIVA

PLUVIOMETRIA

MITGES MENSUALS	8 mati	4 tarda	
Termòmetre sec	10°77	15°87	Total d'aigua caiguda en el mes . 90.9 mm.
Termòmetre moll	8°93	12°48	Dia de major caiguda (dia 27). . . 21 »
Humitat (percentatge)	78.0	68.8	Intensitat per dia de pluja i neu . 7.57 »
Dies de saturació.	1	—	Total d'espessor de neu en el mes. (?) mt.
			Dia de major espessor (dia 8) »
			Vent dominant en els dies de pluja i nevades. Calma i NE

VENT

DIRECCIÓ	8 mati	4 tarda	VELOCITAT EN 24 HORES
Calma	23	13	Mitja mensual diària 14.835 k.
N.	—	2	Màxima absoluta (dia 4). 50.400 k.
NE.	4	9	Recorregut total en el mes 459.900 k.
E.	1	—	
SE.	—	2	
S.	2	1	
SW.	—	2	
NW.	1	2	

ESTAT DEL CEL

DIES	8 mati	4 tarda	DIES DE	NÚVOLS		NUVOLOSITAT	
				CLASSE	8 m. 4 t.	MITGES MENSUALS	
Serens	7	1	Pluja. 12			8 mati	4 tarda
Nuvolosos	14	16	Boira. 4	Cirrus. 5	1	5.9	7.1
Coberts	10	14	Rosada. 1	Nimbus. 3	6		
			Neu 1	Stratus. 1	1		
				Cumulus. 4	8		

Les anotacions diàries han estat preses per l'H.^o Pablo i revisades pel Dr. FAURA I SANS.

El CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA i la Direcció del BUTLLETÍ deixen íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.

vora de la carretera, devant de un caminet que va directe al riu. Hi ha algunas torres per allí cerca, quals són la de la pubilla Quintana, la de Sanmartí y la de Anglí, nova de poch temps, ben situada y pintada sa fachada, de bastanta extensió ab un curiós jardinet dintre.

Desde Cornellà se descobran en dias clars las montanyas de Montserrat y demés a ponent y tramontana, ab lo pla del Llobregat hermozejat de arbres, praderias y moltas casas desde ensà del lloch del Hospitalet fins al de Sant Feliu y a l'altre vanda del riu desde Sant Vicens dels Horts fins a Castelldefels, veyentse al devant de Cornellà a tota la casería y parroquia de Santboy, ab son convent y iglesia dels Servitas. Sa festa major és la Assumpció de Nostra Señora al Cel, que és de las festas anyals o principals. La rectoría de Cornellà és de las bonas de aquell pla de riu, y son terreno és de grans, vi, &c, a socòrrer a son temps las plujas.

EXPLICACIÓ DEL POBLE DE HOSPITALET

Lo poble del Hospitalet està en un pla azia la marina y distarà lo riu Llobregat de allí mitja hora o tres quarts. Lo poble és prou extès en casería y habitants. La iglesia parroquial és baix la invocació de Santa Eularia de Mèrida, verge y màrtir, que és la patrona y la titular de la iglesia, fentse en tal dia 11 de desembre solemne festa, y més per la diada de Sant Roch, patró del poble, anyadintse lo endemà la festa de uns sants Màrtirs que paga casa Molinas per la dàdiva quen féu de algunas reliquias en aquella parroquia lo *quondam* S.^r ardiaca Molinas que ho fou en la cathedral de Barcelona y dugué las reliquias de estos sants màrtirs de Roma. En la diada de Sant Roch, festa major que és del poble, hi ha combit general de hostes en las taulas de aquells vehins, donantsels bou y arròs, sucre y canyella, olla gran dins de la xica, és dir abundant *fartuorum*. Se hi fa festa també per Sant Sebastià, màrtir, patró del poble en aquella iglesia, y concorregut jubileu. També se hi fa festa per la Mare de Déu de la Font de la Salut y en la hermita de Nostra Senyora de Vellvitja, en lo dia 8 de Setembre, un quart de hora distant del poble del Hospitalet en las terras de la Marina. En quant a capellans residents, són lo S.^r rector, dos o tres vicaris y lo mestre de minyons, si és capellà; lo hermità de la Mare de Déu de Vellvitja fa de escolà major y porta la creu en professons y enterros. La rectoría, que la dona lo S.^r capiscol de la Seu, és la més pingüe de tot aquell rededor. Detràs del altar de la Mare de Déu de la Font de la Salut se ou de

continuo murmullo de aigua que mana de una font, no veientse en ninguna altra iglesia fora de esta, lo qual altar ab altres queda lo primer en la primera capella fonda a la part del evangeli y costat de la sagristia; y al devant de est n'i ha altre igual, ab alguns altars y lo nou de Sant Sebastià. Lo campanar queda un poch endevant del frontis de la parroquia, qual és de hechura ochavada, tot de pedra y no molt alt, pues que molt poch puja de la teulada de la iglesia i'l volta dalt una balustrada. Té vuit finesttals, ab enrexats de pedra en sas voltas en quiscun, y sols ab quatre campanas, dos grossas y dos petites. La grossa, nomenada Eularia, és bastant sonora y fina, y la segona, nova de poch anys també, un punt més alta y consonan molt bé quant tocan a festa y a morts. Hi ha en lo campanar rellotge de horas y quarts. La campana grossa toca las horas y la mitjana de las dos petites los quarts, a no tocar a morts o a festa. Volta a una com galeria los costats y detràs de la iglesia.

Lo carrer a son devant, que és lo major, és bastant llarch y ample *olim* pas de més coches y carruatges per anar a Madrid. Las casas de dit carrer són de pagesos y de oficis mecànics, ab los de liberals de metge y apotecari. A mitg carrer és la font del Comú, en una petita plasa. Desde la rectoria a la iglesia, a son devant media un pont cubert al costat, y del cementiri de una arcada sola de color vermell ab una tarja blanca a la vora del arch, ab la inscripció llatina que diu : *Adoraverunt Deum et deinde Regem*; sobre del pont hi ha alguns balconets, quedant lo cementiri tancat al costat de la iglesia, ab portal y varandillas de fusta, ab una quartilla sobre del portal del cementiri, que diu : *Puix a quant lo nova alaba; Dona fi la Sepultura; No vullas res que no dura, Y no temias mal que se acaba.* Esculpidas que quedan tals lletras en la mateixa pedra sobre de aquell portal y de allò ben adequadas a la mort que tot ho acaba. La glorieta del Sr. rector y paseig a peu pla a la dita glorieta, és de gust. En quant a las casas del Hospitalet, las de més nomenada són la de Cortada, vulgo can Xarricó, ab la adnexió de las 10 casas novas fins al cementiri totes iguals; la de Famadas, al últim del carrer, dret a Cornellà; las de Molinas, Amat, Borràs, don Thomàs Fetjó, Nadal, dins y fora del Hospitalet, alias la torre dels Padres per haver estat ab la hisenda, vuy de Nadal, dels padres Jesuitas; la de Alemany queda apartada un quart de hora del Hospitalet, dalt de un collat, a la vanda del Nort; la de Melich; la de Pau Prats, alias la den Pau de l'Arna, pagesos acomodats; las demás, són de pagesos que se las pasan medianament, comparets, treballadors y de pobra gent. De las donas y minyonas n'i ha algunas que ya

vesteixen com las de la clase media de menestralas de Barcelona, y las demás com del art de la terra. Prop de la torre de Alemany és la del doctor Cervera. La torre de Nadal, *olim* dels Padres Jesuïtas, queda més baixa mitjensant la riera a la vora del clos de casa Cortada, vulgarment casa en Xarricó, &c.

En quant al terreno, no és tant sà com lo de Esplugas y Sant Just, per ser fondo, prop del riu y dels estanys de Port y de Remulà, que sol haverhi aigües embassadas que ocasionan febres y malalties epidèmicas a molts y moltes de per allí. La torre de Andrade, que és dels S^{rs}. marquesos de Ciutadilla, a las últimas casas del Hospitalet, un poch apartada azia un collat ab un caminal ab arbres que fineix a la vora del camí que va a Cornellà, és de pertenencia de la parroquia del dit lloch de Cornellà y no del Hospitalet, ab tot de serne més vehina; y també prop de esta la de don Felip Mercader azia Cornellà. Al vehinat del Hospitalet quedan dos hermitas y capellas en la vasta planura de la Marina : la una més cerca dels estanys de Port, de Santa Eularia Provenciana, y la altra de la Mare de Déu de Vellvitja, en las immediacions del poble del Hospitalet, azia al riu y a la vista del lloch del Prat. En esta última acut molta gent del Hospitalet y de tota aquella comarca en lo dia de Nostra Senyora de Setembre, que és sa festa major, y en lo dia de Sant Jordi tots los anys lo poble del Hospitalet hi acut en professó de pregaria.

EXPLICACIÓ DEL POBLE DE SANS

Lo poble de Sans, que dista mitja hora de la ciutat de Barcelona a la part de ponent de ella, és tant sols vicaria pertanyent a la rectoria de Nostra Senyora del Pi, la de Sans. Part del dit lloch queda en lo camí que va directe al del Hospitalet, ab casas a una y altre costat nomenadas las de la Burdeta, las demás del poble son al rededor de la iglesia y vicaria ab la plasa, ahont se hi fan las balladas per la diada de Sant Barthomeu, apòstol, que és la festa major de aquell lloch; moltíssima la concurrencia de ambos sexes, principalmente de Barcelona, per ser tant curta la distancia hi va a permetreho lo temps. La iglesia és petita y no molt clara, per tenir poch lluminars oberts, tant sols un o dos. Lo portal de la iglesia és al costat, a la vanda de mitgdia, y del campanar, que és quadrat, tot pedra y sobrepuja al mitg una paret ab dos finestrals y dos campanas, una prou groseta, nova de poch anys, después de altra nova que durà poch temps, y la altra molt xiqueta que de lluny tot just se afigura.

La casa de més upa que hi ha en tot lo vehinat de Sans, és la de Janer, comerciant, apartada un poch de las casas y iglesia, casi immediata al Camí nou que va directe a Collblanch y a Esplugas. Dita torre de Janer és a quatre vents, ab sos frentes iguals pintats de color de rosa, té sas galerías ab un gran hort al devant, clos tot ab sos bells caminals ab molta hortalisa y fruita, sent prou regalada de aigua. Al altre costat del Camí nou, un poch apartada anant amunt, és la torre de un tal Alasan, y altres casas y masías ab moltes casas añadidas y altras que se hi van anyadint de pertenencia de Sans, a dreta y esquerra, y algunas pintadas. Desde el poble de Sans se descobre molt terreno. A la part de llevant se presenta tota la ciutat de Barcelona, ab la montanya de Montjuich y lo mar, igualment que a la part de mitjorn ab la planura de totas aquellas terras de Marina desde la hermita de la Mare de Déu de Port fins a Castelldefels. A tramontana a tota aquella cordillera de montanyas de Collsarola, desde Sant Pere-màrtir fins a Moncada, ab lo gran monastir de Pedralbas, poble y terme de Sarrià, ab tanta casería com hi ha en tot aquell pla de Sarrià y Barcelona. A ponent, a tota aquella cordillera de montanyas a l'altre vanda del riu Llobregat, &c.

EXPLICACIÓ DEL POBLE DE SARRIÀ

Lo poble de Sarrià, situat al peu de las montanyas de Collsarola, no molt lluny de la de Sant Pere Màrtir y un quart de hora distant del convent de Pedralbas, és prou furnit de casas part dispersas y las més unidas a la parroquia, que forman totas aquellas un carrer ample, llarch y muntada fins a dalt al convent dels Caputxins de Santa Eularia, haventhi al mitg del carrer una plasa regular immediata al cementiri y a las parets colaterals de la iglesia, que alguns sis anys se comensà son cruzero y parets del altar major de molt major elevació que las existents, obrat sols tot aquest tros de la iglesia, faltant desde sa mitat en avall que vindrà a ser al devant de la plasa quant sia tota acabada, y en lo any 1789 se collocà, dissapte, dia 12 de Setembre, a Nostre Amo (per sempre sia alabat) en lo Sacrarí nou, dintra de aquella mitat de iglesia, ab tota pompa y magestat, haventse fet lluhidísima professó ab tota la concurrencia dels parroquians y assistencia del clero, comprès lo S.^r rector y S.^r vicari, ab lluminarias en las dos nits, ab gran concurs de poble y escullida música per las funcions del culto divino en aquella iglesia.

Al mitg casi de la plasa hi ha una font de hechura ochavada,

tot pedra, y remata ab una com mitja taronja ab la estatua de bulto de pedra de Sant Vicens, diàcono y màrtir, patró del poble de Sarrià. Al rededor de la font hi ha algunas axetas. Dista Sarrià de la ciutat de Barcelona una hora curta, y eixint del carrer, que tot és muntada cap a la muntanya, és después de un camí ample ab xipresos, la iglesia y convent de pares Caputxins de Santa Eularia y per cosa digne de ser vista dins de son recinto és lo Desert, abundantíssim de arboledas, regalat de aigua, el qual forma varios caminals encañisats ab fulles y graderías toscas, ab molts capellets als costats, y frente, dintre de aquell curiós desert, alusivas al despreci del món per sas penitentas figuras que se hi encontran en aquells ninchos, coloridas que quedan tals figuras de barro de sants y santas penitentas, totas estas y demás figuras treballadas per un caputxí; cadaqual té son lletrero relatiu a lo que representa. Sos corresponents ninchos, ab curiosos enrocats de pedra tosca y cagaferro de que estàn treballadas las parets de dintre del desert. En fi, tot molt adequat a aquella amena soletat : los caminals, a més de quedar limpios, los acaben de embellir las arcadas que los circundan vestidas de fullas, y molts de ells, per la gran espesura de las ramas y fullas de arbres, són impenetrables als raigs del Sol; també lo cant dels aucellets fan plausible a aquella soledat. Frente del cor, detrás del altar major, ahont se congregan los religiosos ab los novicis hi ha un petit jardinet, ab figuras de bulto hechuras de barro coloridas de sants del Desert dins de ninchos de fullas; un zafareig prou fondo, ab alguns peixos y de grossets, y testos de moltas exquisidas flors en dit jardinet. La iglesia és petita, ab son atrio al devant, casa que fou de la gloriosa verge y màrtir patrona de Barcelona Santa Eularia, filla de Sarrià.

Tornant a la explicació del poble de Sarrià, en lo carrer Major, únich, ptes los demás són travesías, se reparan no pocas casas novas al gust modern, pintadas algunas de ellas al fresco y altres blancas, a imitació de pedra picada. Tals són las den Igual, fabricant de indianas, que són dos casas de recreo iguals, una al costat de altre; anantse dret als Caputxins, pintadas las parets de color de rosa y primorosas las balustradas de sas galerías y altres casas de recreo al gust de estas dos de Igual. Las torres de senyors y de marchants un poch apartadas de las demás de Sarrià, són las de Ribas o de la S.^{ra} marquesa de Alfarràs, de Cardeñas, de Palacios, Sanallosa y altres que per abreviar omito. No falta en Sarrià metge ni apotecari per tot lo que convinguia, sense las demás arts mecànicas. Lo campanar, al costat de la iglesia parroquial, és llarch y estret, de

hechura quadrilonga, el qual remata ab cucurulla y lo enrajolat envernissat de blanch y blau ab son panell sobre, y mirat des paratge estret, anant desde Barcelona a Sarrià, sembla una bitlla lo tal campanar; dos campanas hi ha grosses y dos petites, haventhi relloatge per ús de aquells vehins; y las mateixas campanas, la mitjana y una de las petites tocan las horas y los quarts.

Los ayres de Sarrià tenen gran nomenada per lo que atrauen a molta gent a divertir-se per sa salubritat y plantarhi torres, fentse pobres més de quatre menestrals y marchants de Barcelona ab la despotiquez ab què gastan la pecunia. Sembla ya aquell poble un arrabal de Barcelona per tant militar, senyorías, marchants y menestrals que pasan allí los estius y primaveras; y moltíssims de un y altre sexo en la diada de Sant Miquel, 29 de Setembre, y en sa tornaboda que, sent en Sarrià festa major, és una Babilonia de personas de clase primera, media y ínfima, pués que tothom vol anar a Sarrià a divertir-se, sent terra de diversió aquella y fins hi ha música, per lo terme de Sarrià que és la de Elami fort que és per lo millor terme de música, per lo tant alegre. Tot lo pla de Sarrià, unidas Las Corts, se pot reputar altre poble per las moltas torres de senyors y casas de pagesos no molt distants unas de otras, sent las més visibles, o de més upa, la de la Estrella, que és dels S.^{rs} comptes de Vallcabra, vui dels S.^{rs} marquesos de la Manresana, ab sa capella pública al devant; la torre del Sol, que és la de Ortís; la de Puigjaner, la de don Anton Duran que, ab la torre den Vinyals, vénen a ser en lo mitg de Las Corts de Sarrià, y esta última té una torratxa rodona a manera de campanar de aquell poble, circuhida de petits finestralets uniformes y marlets que coronan la torratxa. Las altres torres vehinas a mitg camí de Sarrià són las dels Capellans de Sant Sever que és nova de poch anys, ab sa capella pública y en altres torres.

Cerca de la creu trencada, en la divisió de las dos carreteras a Sarrià y a Las Corts, és la torre dels frares Agustinos calssats del convent de Barcelona, ab sa capella pública, pasant per detrás immediata la carretera que va a unir-se a la principal, a la vora de la creu trencada. Desde esta al altre costat, seguint un caminet, se deixa azia en puesto un poch alt un prat y fàbrica de indianas, torre que era de un tal don Vicente Gallego, y més avallet de esta, la casa de un tal Casas de la Palla, ahont és casada ab Joseph Casas, Roseta de casa Madurell, pagesos ríchs de Sant Just, y tenen bastanta mainada. Estos tenen lo asiento de la Palla del rey y de particulars quen proveheixen a Barcelona. A més de totas estas torres y casas

de pagesos, n'hi ha moltes de altres en tot aquell pla de Sarrià, sense las novas que se hi fabrican per acabar de hermostrar a tot aquell terren.

EXPLICACIÓ DEL POBLE DE SANT ANDREU DE LA BARCA

Lo dit poble de Sant Andreu està a la altre part del riu Llobregat, en seguida del lloch de Pallejà y frente casi del castell y parroquia del Papiol, a l'altra vanda del riu, dalt a una montanya en seguida de las demás. Molt cerca de Sant Andreu, antes de proseguirse la carretera nova desde lo pont de Molins de Rey dret a Pallejà y lloch de Sant Andreu, passantse per la Roca del Broch, hi havia barca de pasatge de carruatges, caballerias y gent desde una a la altre vanda del riu, la qual no existeix vui dia. Lo lloch de Sant Andreu és curt de casería, unida tota o la més a la parroquia, situada que queda ab lo cementiri; anantse a Martorell, al principi del poble. Lo campanar és ochavat, y sas parets bermellencas tirant a color de mangra. Antes de la parroquia hi ha una porció de casas novas, denotantlas la blancura de sas parets foranas; las demás són infelices y de tapia las més. Los carrers y travesías són merament per lo pas de un coche y carreta, bruts y desigual lo piso. La plasa ahont és lo hostal és regular. Lo treball de las donas y mianyonas és lo regular de puntas negres per mantos; las tals vesteixen sensillament, y molta pobretalla, que és la més, &c.

EXPLICACIÓ DEL POBLE DE ABRERA

Lo poble de Abrera està situat entre arboledas y pins, una hora que dista de Martorell y altre de la vila de Esparguera; entre mitg de estos dos és lo poble de Abrera, reduhit en casería ab la parroquia y rectoría. Lo patró és lo gloriós apòstol Sant Pere. Antes de arribar-se al lloch se pasa per una muntada y baixada prou ràpida dita la de Abrera. Queda Abrera a la vista de la casa y castell de Vilalba, la que és situada al pla del riu a la altre part de Abrera al frente, qual casa de Vilalba y antich castell de Vultreia, ab tota aquella hisienda adnexa, és del Sr. marquès de Castellbell o de Amat. Lo castell queda situat en aquella cordillera de montanyas a la part de sol ixent, el qual és blanc de parets de poch anys a est y goza de prou bona vista en tota la part de ponent azia al riu. Baix al pla és la casa de Vilalba, així mateix renovada per dintre y fora ab iguals frentes a tramontana, ponent y mitgdía; uniformes tots

sos balcons y un terrat que mira al riu; hi ha un pati o zaguàn dins de la casa molt clar, y també la escala principal ab un cimbori sobre ab vidrieras. Hort al devant de la casa, a la part de mitgdía, prou gran, ab tres surtidors, sent lo del mitg major, ab una glorieta a l'últim del hort o jardí, pintada en ella al fresco la ciutat de Barcelona vista desde la llanterna y lo mar. Queda al costat de la casa una capella pública de Sant Pere apòstol, ab campanar sobre de sa fachada de una paret, oberts dos finestrals, y sols una campana com un orinal, per lo tant ample de baix com de dalt. Al costat de la capella hi ha un gros roure prop de la casa de las cucas de seda, que té un porxo a son devant ab dos oberturas de frente y una a cada costat, uniformes, blancas las parets y perfiladas de colors bermell y blau; habita allí lo masover de la dita casa de las cucas y en la casa gran del Sr. marquès lo majordom ab sa muller y familia. La casa de Jantorras és detràs de esta azia las montanyas, com també las de Socarrats, Moragas, Torras, &c. Al pla de la casa de Vilalba, entre aquellas pinedas azia al frente, a la part de mitgdía, és la font de la Gaya, y a ponent és la Hylla, que és una gran horta, ab sa sínia y altre sínia al costat del jardí de Vilalba. Azia a la vora del riu hi ha un caminal dit de las Moreras, que va directe a un portal sense portas; desde la casa de Vilalba quedan en lo referit caminal dos canapès fets de rajola de pla, ab sos respaldos, un a la dreta y lo altre a la esquerra un poch apartats. Las Fontetas són per allí cerca a la vora del riu. Descubrense desde Vilalba las montanyas de Montserrat ab algunas hermitas, la cova y part del convent, si no hi ha boyra ni núbols; sota a Collbató part o partida, a Olesa de cap a cap y de la vila de Esparguera la iglesia y campanar, entre nort y ponent de Vilalba. És de pertenencia dels S.^{rs} una llancha per travesar lo riu o passejar s'i y de molt servey dita llancha si lo riu vé gros, sent lo regular prop de las Fontetas dita llancha atacada ab una cadena. A l'altre part envés Abrera és la casa den Murrat. La aigua de la font de la Gaya és molt purgativa per cambra y per orina, com alguns ya han experimentat sos saludables efectes.

EXPLICACIÓ DEL POBLE DE SANT ANDREU DE PALOMAR

Lo poble de Sant Andreu de Palomar dista una hora de Barcelona al Nort, prenentse lo camí dret al Vallès. Està situat en paratge pla, y és medianament gran y poblat, consistint ab un carrer que és prou ample y llarch, servint de carretera principal, qual comensa desde lo Portal Nou a fora, carretera del Clot y recte sempre

per anarse a Vich, Gerona, &c. Se hi fabrican algunas casas al principi del carrer que estenen molt més a aquella població. La iglesia ve a ser dins y fora del lloch, pues que és apartada després de una gran plaza, ab algunas casas ab lo cementiri al devant a la vanda de llevant. La dita iglesia parroquial és tant antigua com se conta haverla consagrada lo gloriós Sant Olaguer bisbe de Barcelona y arquebiste de Tarragona. Lo campanar, que és casi rodó y molt abultat, és construït sobre lo cruzero de la iglesia, que casi lo ocupa tot, desde el qual penjan las cordas de las campanas. Se fan lluhidas balladas per Sant Andreu apòstol, que és la festa major del poble, y la principal festa en la iglesia ab ofici ab música y també així mateix en las festivitats de Sant Pere apòstol, Sant Isidro, la Mare de Déu del Roser, &c. Per aquell lloch pasa molta gent de continuo, que fa alegre a aquell poble. Hi ha bastantas casas, dins y fora del poble, de pagesos acomodats y algunas torres de senyors. Cerca de hora de distancia de Sant Andreu a tramontana y llevant, se presenta una cordillera de montanyas, entre las quals és la torre Pallaresa y lo convent de frares de Sant Geroni de la Murtra; més per ensà, mitja hora distant de Sant Andreu de Palomar, és lo lloch de Santa Coloma de Gramanet, a ponent és lo de Horta; y altre cordillera de montanyas ab lo poble de Sant Genís y, més amunt, lo convent de Sant Geroni de Valldebron. A la part de mitjorn lo poble de Sant Martí de Provencals, casas y molins del Clot, torre de la comanda de Sant Juan y demás, ab lo Fuerte Pío, hortas y ciutat de Barcelona, ab lo mar.

EXPLICACIÓ DEL POBLE DE SANT MARTÍ DE PROVENSALS

Lo poble de Sant Martí està situat a mitja llegua distancia de Barcelona y un quart de llegua del poble de Sant Andreu de Palomar al llevant. És curt de casería, y la iglesia mediana en sos alrederors; la casa de pagesos més acomodats de allí és la de Planas; altra casa també, apartada un poch de esta, dita den Parallada. Queda el tal poble a la vista de las casas del Clot, Torre del Comanador, fort Pío, &c. El Clot consisteix ab una rengla de casas, moltas de novas y algunas pintadas, tenint al devant la carretera ample per tres coches de frente. Quedan allí los molins reals, ab lo de Saporta y moly xich de Sabastida, luego de passadas las casas del Clot y vehins los del Comanador de Sant Juan y de Cordellas. Hi ha una capelleta de Sant Antoni Abat, antes de arribar a las basas dels molins reals. De gent n'i ha una mediania en las casas del

Clot, haventhi varias torres y casas escampadas en tota la rodalia del terme de Sant Martí, que son la ya nombrada de la Comanda de Sant Juan y la torre del Fanch, que és de Sabastida, sita a la vora de la carretera. A la altre part de Sant Martí, azia al mar, és la nova carretera, llesta per ara fins al riu Besós, que va al poble de Sant Adrià y al de Badalona, ab algunas fàbricas de indiana y Prats que se encontran en aquells alrederors.

EXPLICACIÓ DEL POBLE DE SANT ADRIÀ DE BESÓS

Lo poble de Sant Adrià, que està a l'altre part del riu Besós, azia Badalona, de la qual ne dista un quart de hora, quedant lo referit poble de Sant Adrià als marges del riu, és molt reduhit en casería y algo mal sà per los pantanos y aigües detingudas que hi ha a la vora de las casas y no de las més seguras a extendres masa lo Vesós en algunas avingudas, a no haverhi lo marge sobre del qual un poch apartat és lo lloch, y algunas salsaredas y altres arbres albas, bé que no tant espesos vuy dia per haverse tallat porció de ells a una y altra vanda de riu. La iglesia, rectoría ab algunas pocas casas, quedan un poch més amuntet de la carretera. Lo frontispici de la parroquia és blanch y lo campanar de alguns poch anys a est és nou, a modó de torratxeta, ab son rellotge. La casa o torra de don Francisco Girona, vuy dia son duenyo, queda a la vora de la carretera ab sa hisienda y fruyterà, y la altra torra de recreo en lo camí nou cerca de la de la pubilla Casas, y un quart de hora distant del lloch de Esplugas.

EXPLICACIÓ DE BADALONA

Badalona, que dista una llegua de la ciutat de Barcelona y un quart de hora del riu Besòs y lloch de Sant Adrià, és una població gran a la vora del mar, que fa molt alegra a sa situació. Badalona és del molt Ill.^{re} capítol de Barcelona, pertanyents que li són sos delmes y una de las dignitats de la Sèu és la de ardiaca de Badalona, qual obté vuy dia lo Sr. Don Mariano Huerta, vicari general dels reals exèrcits. Antes de entrarse a aquell gran caserío de Badalona se deixa a la vora del camí, cosa de un tir de trabuch apartada y un quart de hora del mar, a la torre dita den Peixau a quatre vents y sas parets són blanques ab uniformes balcons de empit, sinch a la part de mar o a mitgdia y tres així mateix a més de altra figurat de color blau a la part de ponent, ab petits òvuls sobre de cada balcó.

Coronan a la mencionada torre den Peixau marlets de rajola pintats de blau, igualment que dalt a la torre rodona que té al costat, a la que se hi puja per escala estreta de caragol; blanca dita miranda com la casa, tot lo que al uns 25 o 30 anys se ha renovat, pues que antes tot lo tros de paret de la part de mar quedava arruinat. Mitg quart distant de esta torre és a la vanda de llevant lo poble gran de Badalona y la casa molt antiga de Pinós immediata a la iglesia parroquial ab un molt gros torreó a un cantó de dita torre de Pinós o dels S^{rs} marquesos de Barbarà, a la part de mar, per defensa dels moros de la costa, havent n'i diferentas altres ab sos contraforts y atalayas en seguida de la carretera de la Marina y en algunas casas de las montanyas envés lo monastir de monjos de Sant Geroni de la Murtra, convent de monjos de la Cartuxa de Montalegre y poble de Tiana, contigua la torre dels tals monjos de la Cartuxa y granja nomenada el Masram y la torra o casa de camp cerca de Don Carlos Sanromà, caballer de Mataró.

Al costat de la torre de Pinós és la iglesia parroquial de poch anys nova y bastant capaz, sols que no té cruzero ni cimbori o cúpula. Casi recient acabat és lo campanar al costat de la fachada de la iglesia, encara tosca la paret de dita fachada per no ser allisada la paret desde sobre de la portalada fins al cap de munt, així mateix lo òvul del cor de la iglesia encara tapat y lo campanar vist de aquell costat queda així mateix desproporcionat en sa notable elevació y lo tant prim com una bitlla, faltant lo desobre del curull, ya llestos los altres tres costats de campanar de hechura ochavada y llis de la pedra. Hi ha en ell quatre finestrals iguals, los dos vacuos per ara a la part de mitgdia y tramontana y dos ab las dos campanas prou grosas y finas, la grosa que es diu Anastasia a la vanda de ponent y la mitjana a la vanda de llevant, que se pujaren dalt a aquell campanar y se guarniren en los finestrals per poderse ventar y tocar en lo mes de Setembre del any 1786, y dos o tres anys que se havia comensada la obra de aquell campanar, sent antes las dos campanas ab altra més xica que tocaba los quarts del rellotge y la grosa las horas en altre campanar interino de una paret de rajola quadrilonga de dos estats de home, aguantadas entre dos com pilars de la mateixa paret a un costat de iglesia, desde que se comensà a la part del hort de casa Pinós.

En Badalona quedan tres plasas, la primera al pla de la parroquia después de baixats alguns graons frente y de la torre de Pinós; la altre al detrás de la parroquia al costat de la rectoría que la circuheixen casetas las mes de pobre gent y del art de la mar,

que és la major part; y la altre plasa és vehina a dos carrerons o travessias que trauhen a la mencionada plasa y iglesia sent a la altre part lo cementiri y espatllat ya o enderrocat aquell tros de campanar interino suposat no servir ya. Se conservan en la paret nova de la iglesia al detràs dos o tres làpides o inscripcions dels romans, conservantse algunas altras antiguitats de lo que era Badalona antigament. Casi detràs de la iglesia és la rectoria ab un frondós parral y caminal a son devant ample y un portal de entrada a la vora de un carreronet detràs de la iglesia.

En quant als carrers lo de la vora mar és ample y vistosa sa caseria, suposat venir recte y blancas las més de las parets que lo fan bastant alegre. Compresas dintre de aquella dilatada població : la casa o torre pintada de color rosa del doctor Fiol, advocat, y la nova casa del metge del poble en lo carrer de vora mar, sent bastant visible sa tarratxeta ab cucurulla que sembla hechura de campanaret, ab un terradet prop de est; no faltaba més que un Monjuich al cap de munt de las tres astas, bolas y gallardets. Los demás carrers se van estrechant, y incòmodos molts per tanta sorra, y també al cap de munt dret a la plasa del poble, ahont se hi fan balladas per la festa major y demás de aquellas confrarias. Hi ha bells paseigs ab casas entre aquells horts y terras de conreu al rededor de Badalona. Lo cel, prou alegre quant està serè, y lo mar a ser blau junt ab lo cel, fan resaltar més a tota aquella verdura que és una delicia. Del poble se compòn el més de mariners y pescadors; de éstos y altres ranchs del art de la terra, y de menestrals n'i ha alguna gent prou maliciosa y viciosa, experimentantse en Badalona, per lo prompta a fer judicis temeraris, no reparant a difamar a algunas honradas personas, com a mi me consta, demasiadament crèdula tant homens com donas y, per dirho ab una paraula, molts plagas que hi ha en aquella terra, deixant apart los demás que per tenir alguna crianza pensan judiciosament. La feyna de las donas y minyonas és de puntas de fil blanch, com en seguida de tota aquella costa de mar, esmerant-se en traure'n de esquisitas y amplas, havent-hi en Badalona prou comers de puntas ab que las donas de tota aquella costa se pasan millor la vida ab son treball, &c.

Quedan varias torres als rededors de Badalona, tals són : la de Masanès que té una torratxa alta y primeta, quadrada ab cucurulla de rajola de Valencia; y ha un caminal que va per detràs de aquella casa a un zafareig prou fondo ahont quedan per allí alguns bustos de màrmol o jaspe blanch y ben desfiguradas sas testas (que és una llàstima). La dita torre den Masanès queda situada

en paratge més altarós de la demás casería de Badalona azia las montanyas al nort, ahont per allí és distant mitja llegua lo convent de monjos de Sant Geroni de la Murtra ab esto se repara ya de lluny. Al devant de esta torre de Massanès, en una situació més baixa, és la de Tapias o Salavert, que són pagesos molt acomodats y de present clase de ciutadans. A la vora del camí que va desde la torre den Peixau al poble és a la esquerra un poch alta la de un tal F. Coll, esparter, blanca de parets ab sas galerías y prou gran. Més amunt de Badalona azia las montanyas, prenent-se la mateixa carretera directe a Mongat, queda a la esquerra, mitg quart distant la torra del doctor Romà, advocat, de la que se'n serveix per recreo, y que la ha notablement millorada, lo actual Sr. bisbe de Barcelona don Gavino Valladares y Mesía, qual apar molt be per la blanchura de sas parets, igualtat de balcons ab los frentes y sa bella situació ab molta aigua, jardí botànich y curiosos caminals que fineixen ab una glorieta pintada. Se descobra desde Badalona, a més de un tros de mar desde la montanya de Monfjuich fins a la de Mongat ab sa fortalesa, de la qual dista casi tres quarts de hora, la que és a llevant, carretera que va directe y al Masnou, &c. A la part de ponent de Badalona, a més de moltas masías y pagesías, se troban algunas torres de senyors, com són la del Sr. Marquès de Rubí o Pinatelli, a quatre vents nomenada per allí casa den Clarís per dir s'u los masovers; la de Moxó, antes de Anglasell, y la de Mena un poch apartadas de la carretera azia al nort, que distaràn un quart de Badalona; y un xiquet més la de Mena ab capella pública separada de la casa, qual queda a la vora de la carretera, nova de poch anys que és dita capella.

La festa major de Badalona és la de la Assumpció de María Santíssima al cel y Sant Anastasi màrtir, son gloriós patró, que porta Domenech en las vidas dels sants de Catalunya que nasqué en la ciutat de Lleyda y que fou martirisat en Badalona en lo imperi de Diocleciano, baix lo govern de Daciano, conservantse algunas preciosas reliquias del sant; y se fa festa en lo dia 16 o 17 de maig y conta la gent de per allí si fou martirisat Sant Anastasi azia la torre dels Srs de Pinós, indicant ho la sanch en algunas admetllas de un admetller, lo que no he vist; si és falornia, no ho sé; per los de Badalona serà pia crehencia y fora. En quant al terreno de Badalona part és de regadiu y part secà; tal terreno és de vinyas, oliveras y altres arbres fruyters y, molts anys atràs, mengí yo algunas peras camusinas prou dolsas inferint haverhi algunas pereras; abunda principalment tot aquell terreno de Badalona de cebas

molt dolsas que tenen nomenada. A més de la festivitat de la mare de Déu de Agost, que és la principal y después de ésta la de Sant Anastasi màrtir, se celebran quasi ab igual solemnitat en la iglesia de sas respective confrarías las festas de Sant Antoni de Padua, Sant Juan batista, sant Pere apòstol, sant Isidro y lo Roser, ab ofici ab cobla de músichs y sermó, en la tarde vespres, professó per fora de la iglesia y balladas a la plasa; prou concorregudas de jovent de ambos sexes, el major número de mariners y pescadors, pues que abundan las calsas llargas de vions o blavas, camisolas de tela de matalàs y blavas, gorras blancas y cabelleras de estudiant. Las donas solen portar moltas corbatas blavas de cotó al coll ab floretas blancas, que no sé si en això hi ha algo de contrabando. De donas y minyonas algunas prou burlonas de la gent que se precia de ser lo que deu, n'i ha en Badalona : un xiquet massa de llibertat en los dos sexes, lo que és casi general en la gent vaguna de tot vora a mar. En Badalona hi ha dos metges y un o dos apotecaris; lo pàrroco, subjecte ancià que alguns 40 anys que ho és, té sols vicari y un altre capellà doctor Ramón Salabert de casa Tapias lo ajuda; hi ha mestre de minyons, juntament organista, casat y ab familia, qual vesteix sotana y roquet tant sols en las funcions de la iglesia, altrament va ab casaca y cabellera de estudiant, qual se nomena Sr. Antòn Agramón. No deixa de haverhi pagesos y de molt richs o propietaris menestrals, treballadors de la terra, mosos y comparets. Sobre del mitg del campanar se hi guarní a últims del any 1790 a una figura de ferro triangular ab campana nova de horas y sobre de ésta, la de tocar los quarts dins de una petita gäbia de ferro, y panell sobre, per ús de tots aquells vehins, és dir que lo rellotge corra ab alguns poch's que n'i ha de sol y, a ser lo temps núbul, ben arreglat o mal arreglat, saben ab los tochs quina hora és. La campana de horas no és de las més sonoras, però per ells ya és tant bona com la grosa que's diu Anastasia, bastantlus per sas tareas del camp, menjar, dormir y correr la tuna per alguns de aquells plagas de parroquia.

EXPLICACIÓ DEL POBLE DE ALELLA

Lo poble de Alella, que dista dos horas y mitja de Barcelona, està dintre de la riera del mateix nom a la vora. La parroquia ab la rectoría y la casa de Leonart, que és al devant ab sa espayosa tanca, plena de arbres tarongers y altres, quedan ab algunas casas de pagesos, al mig de la riera formant, des del clos de la torre de Leonart, dos brasos o divisions. En alguns paratges se estrecha

y en altres és ample dita riera per sis o set coches de frente, la que és molt llarga y pesada per sa molta arena y argila que no és poca. Las demás casas, exceptuadas las referidas al rededor de la iglesia, són apartadas y de pagesos acomodats algunas. La plaza, contigua a la parroquia y rectoría, la fa recomanable un grosísim lladoner a un costat que, per lo tant copat de sas ramas y fullas, és fresca en temps del estiu, per causa de no penetrar los raigs del sol tanta és la espesura de sas fullas que prenen extensió per lo rededor de la plaza. La iglesia té cimbori; lo campanar és quadrat, donat de color bermell y blanch. La parroquia en son interior és medianament capaz y clara, haventhi orga medià per las festivitats entre any y de son gloriós patró Sant Feliu, 1 de Agost, que és la festa major de Alella. Hi ha estudi de minyons en el poble al costat de la iglesia y lo mestre és també organista, a no ser que sia altre sols mestre. Las torres de senyors que estàn en lo vehinat de las demás casas y iglesia parroquial són la dé las Quatre Torras, que és vuy dia de don Mariano Mata; se nomena aixís perquè té a sos quatre cantons uniformes mirandas, blanquejadas, igualment que la casa; la torre de don Ramón Sans és cerca de la de Mata; la torre de Amat, alias de las Monjas, adnexo a ella un bonich caminal ab arbres tarongers a una y altre fila desde la vora de la riera a manera de rampa amunt a la casa de las Monjas prosegueix per lo altre costat fins a una glorieta de la font de la Salut, per recreo de aquella torre, ahont hi ha una devota imatge de la Mare de Déu de la font de la Salut y, esculpidas a un costat y altre de nincho, un enrajolat de Valencia, las ridículas figuras dels grasos y dels magres per diversió de quants y quantas se las contemplían. Dita torre, que era de la *quondam* S^{ra} doña Teresa Amat y Santiscla, al present és del S^r marquès de Castellbell, y que'n trau be el possehit ab la vigilancia y treball de son masover, que és molt bon home fora de ser un xiquet cansoner. La torre de Magarola, vuy dels S^{rs} marquesos de la Barzena, és un poch més amunt de la de las Monjas, mitg amagada que las més ho són. Lo terreno de Alella, ab lo de Vallromanas cap amunt, sa major porció és de bosch y vinya, sent sos vins excelents a no arruinarlos la pedra o altre contratemps. Lo poble, exceptuada la part de mitgdia que se descobra com per tronera lo mar, és rodejat de montanyas y solitari dit terreno, per consegüent no gaire alegre; és prou regalat de aigua; a més de excelents vins produheix aquell terreno taronjas dolsas que poden casi igualarse a las de Mallorca. Las torres de Fabregas y de Lleonart ne donan moltas a vendre. La riera de Alella desemboca al camí de la Marina entre lo

castel de Mongat, sent entremitg de éstas. La torre de casa Planella més amuntet de la carretera, dalt de un collat y lo moly sota, &c.

EXPLICACIÓ DEL POBLE DE TAYÀ

Lo poble de Tayà, que està també situat dintre de una riera nomenada de Tayà, immediata a la població del Masnou; son terreno, encara que no goza molta vista per ser circuhit de montanyas fora de la part de mitgdía que se descobra un poch lo mar, és alegre no obstant algo més que Alella per serne més vehí, y per los molts arbres y vinyas que hi ha en tot aquell terreno, sent de gran anomenada sos vins per lo esquisits si no cauhen pedregadas en las vinyas. Al mateix temps abunda lo terreno de Tayà de llimonas y taronjas, per haverhi llimoners y tarongers. Lo poble distarà del camí de la costa de mar y de las casas del Masnou mitja hora, si fa no fa, y no obstant ser a la vora de la riera algunas casas, las més ab la parroquia y rectoría, quedan en una notable elevació azia las montanyas al nord. Las torres de senyors que hi ha per allí al rededor són la de Tamarit, a l'altre part de la iglesia y riera, la qual casa a més de lo ben situada és digne de ser visitada per son hort baix, galerías pintadas al fresco sense las obras interiors de la dita torre, blanquejada tota per dintre y fora ab sa capella pública al costat de la casa prou capaz y clara, de Sant Jaume apòstol, ab campanaret y campaneta a fora sobre del frontis o al costat de ell de dita capella. La casa de Fibiller, molt cerca de la de Tamarit, no té cosa especial, purament una sensilla habitació per los masovers y, per allí cerca azia la riera més baixas, són las de Padallàs y de Berart. La torre de casa Bru, frente de la de Fibiller a la altre vanda de la riera és un gran caseron pegat a las demás casas vehinas a la parroquia; té un gran pati y hort al devant a la part de mitgdía; al costat de la casa, que la considero molt antiga per sa estructura, hi ha capella pública de Sant Francesch, en la que hi ha jubileu en sa diada y per la Porciúncula en los días 1 y 2 de Agost, ab lluhida festa; sobre hi ha un terrat de tota la capella ab un campanaret ab sa campana per tocar a missa. Lo patró del poble és Sant Martí, onze de Novembre, y és sa festa major, acudinthe moltíssima gent de per tot aquell vehinat y del poble. Lo treball de las donas és de fer puntas blancas o negras; sols conech a Pona Creus, viuda, vui Mayolas de segonas nupcias ab un tal Gervasi, y a una sa germana *id est* de la Pona, nomenada María, casada ab un tal Mamet y també als germans de éstas.

Publicacions del Centre Excursionista de Catalunya*

Butlletí trimestral de l'A. d'E. C. (Anys 1878 a 1890.) — Dotze volums.

Butlletí del Centre Excursionista. (Anys 1891 a 1916 inclusiu.) Preu, 9 ptes. el volum.

Fula d'instrucció arqueològica, amb gravats.

Fulla d'instrucció geogràfica, amb un mapa a tres tintes.

Un estudi de toponomàstica catalana, per D. Salvador Sanpere i Miquel.

Biblioteca Folk-lòrica. — Vol. I. *Lo llamp i els temporals*, per D. Cels Gomis. Preu, 1'50 ptes. — Vol. II. *Quèntos populars catalans*, per D. Francisco de S. Maspons. (Agotat.) — Vol. III. *Ethologia de Blanes*, per D. Josep Cortils i Vieta. Preu, 3 ptes. — Vol. IV. *Miscelanea folk-lòrica*, pels Srs. Almirall, Arabia, Bosch de la Trinxeria, Bru, Cortils, Gomis, Maspons, Roca, Cusí, Segura i Vidal de Valenciano. Preu, 2 ptes. — Vol. V. *Meteorologia i agricultura populars*, per D. Cels Gomis. Preu, 2 ptes. — Vol. VI. *Botànica popular*, per D. Cels Gomis. (Agotat.) — Vol. VII. *Notes folk-lòriques de la Vall d'Ager*, per D. Joan de Porcioles. (Agotat.) — Vol. VIII. *Aforística mèdica popular catalana*, per D. Olaguer Miró. (Agotat.)

Zoologia popular, per D. Cels Gomis. Preu, 5 ptes.

La Vall d'Hostoles, per D. Cels Gomis.

Guies de les comarques pirenenques, per D. Cèsar A. Torras, 7 volums. — I. *La Comarca de Camprodon*. Preu, 7 ptes. — Vol. II. *Valls de Ribes i de Llerca*. (Agotat.) — Vol. III. *Vallespir, Muntanyes del Canigó, Conflent*. Preu, 6'50 ptes. — Vol. IV. *Valls altes del Segre (Cerdanya) Ripollès, alt Llobregat i vessants superiors de l'esquerra del Fluvià*. Preu, 6'50 ptes. — Vol. V. *Comarca d'Olot, nalls superiors del Fluvià*. — Vol. VI. *Bergadà. Valls altes del Llobregat*. Preu, 12 ptes. — Vol. VII. *Vall de Ribes, altes valls del Freser*. Preu, 6 ptes.

Guia monogràfica de la Vall d'Aràn, per D. Juli Soler i Santaló, amb 101 itineraris, 137 fotogravats, 2 mapes i 2 panorames.

Guia monogràfica de la regió del Montseny, amb itineraris, excursions, diferents fotogravats i un mapa, per D. E. Vidal i Riba.

Homenatge a la memoria del Rei Martí. Preu, 2'50 ptes.

* Totes aquestes obres es troben de venda en el local del CENTRE: Paradís, 10, 1ª excepció d'alguns volums que estàn ja agotats. Rebaixes als senyors socis.

XALET REFUGI D'ULL DE TER

2,300 metres alt

Tocant a la Frontera Hispano-Francesa

Propietat del Centre Excursionista de Catalunya

Obert al públic durant els mesos de juliol, agost i setembre

Condicions especials per a l'hivern, durant el qual serà precís dirigir-se a la Secretaria del Centre Excursionista

Habitacions a 1'50 ptes. per als socis del CENTRE, i 2'50 per als no socis

FONDES I HOTELS

adscribes al CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, les quals, mitjançant la presentació del carnet d'identitat, concedeixen als socis una rebaixa sobre els seus preus corrents. En totes elles hi trobarà l'excursionista el nostre Butlletí, on podrà enterar-se de la marxa del CENTRE

Andorra la Vella: Fonda d'en J. Torra	Ribes : Hotel Restaurant Prats
Artà (Mallorca) : Fonda Randa	Ribes : Hotel Catalunya
Balaguer : Fonda de España	Ripoll : Hotel del Monestir
Benasque : Fonda viuda de J. Sayó	Ripoll : Hotel Santa Maria de Ripoll
Begas : Fonda de Perevell	Santa Coloma de Farnès : Hotel i
Caldes de Malavella : Hotel Balneari Soler	banys termals de Joan Martí
Caldes de Montbui : Balneari Rius	Santa Fe (Montserrat) : Hotel Villa Teresita
Campdevàrol : Fonda d'Espanya	Santa Fe (Montserrat) : Posada de l'ermita de Santa Fe
Camprodon : Hotel dels Pirineus	Sant Feliu de Guíxols : Nou Hotel
Capellades : Fonda Central	Sant Llorenç de Morunys : Fonda del Cardoner
Cardona : Fonda del Comerç	Sant Quirse de Besora : Hotel del Ter
Cervera : Fonda del Jardí	Santes Creus : Fonda de l'Assumpta
Espluga de Francolí (Poblet) : Hotel Villa Engràcia	Saragossa : Hotel Internacional
Espluga de Francolí : Hotel Francolí	Sitges : Hotel Subur
Figueres : Gran Hotel París	Tarragona : Gran Hotel de París
Gandesa : Fonda de Pere Mañà	Tàrrrega : Fonda d'Espanya
Graus : Hotel Samblancat	Terrassa : Hotel Peninsular
Igualada : Fonda de l'Univers	Tremp : Fonda Farga
La Garriga : Hotel Blancafort	Valls : Gran Hotel París
Lleida : Hotel d'Espanya	Viladrau : Hotel Bofill
Manresa : Hotel de Santo Domingo	Vilajuïga : Gran Hotel Central
Núria : Hotel Restaurant	Vilafranca del Penedès : Fonda de la Rambla
Olot : Fonda d'Europa	
Pobla de Segur : Mundial Hotel	
Prats de Llusanès : Antiga posada Janet	